

**SMERNICE PRE TVORBU A RIEŠENIE
SLOVENSKÝCH SLOVNÝCH HÁDANIEK**

ČASŤ PRVÁ: TEÓRIA SLOVENSKEJ SLOVNEJ HÁDANKY

1 Základná charakteristika hádanky	6
1.1 Podstata slovnej hádanky	6
1.2 Názov hádanky a hádankárske operácie	6
1.3 Námet, náznak a výsledok hádanky	6
1.4 Podanie hádanky	7
1.4.1 Obrazcové	7
1.4.2 Nápisové	7
1.4.3 Textové	7
1.4.4 Kreslené	7
1.4.5 Živé hádanky	7
1.5 Ďalšie prvky podania hádanky	7
2 Stavebné prvky námetov hádaniek	8
2.1 Slovník hádaniek	8
2.2 Zmyslupnosť a ucelenosť námetu	9
2.3 Písmená, slabiky, zhluky, slová	9
2.3.1 Písmená	9
2.3.2 Slabiky	9
2.3.3 Zhluky	9
2.3.4 Slová	10
2.3.5 Slovosled v hádankách	10
2.4 Diakritika a interpunkcia	10
2.5 Zvyklosti, ktoré sú zaužívané v hádankách	10
3 Vzájomný vzťah náznaku a výsledku	11
3.1 Hádanky podľa základnej štruktúry námetu	11
3.1.1 Základná tvorba (ZT)	11
3.1.2 Združená tvorba (ZdT)	11
3.1.3 Postupná tvorba (PoT)	11
3.1.4 Skupinová tvorba (SkT)	11
3.1.5 Striedavá (viacvýsledková) tvorba (StT)	11
3.2 Hádanky podľa vnútornej formy námetu	12
3.2.1 Nespojená tvorba	12
3.2.2 Čiastočne spojená tvorba	12
3.2.3 Úplne spojená tvorba	12
3.2.4 Viacnásobná tvorba	12
3.2.5 Pílená tvorba	12
3.2.6 Hybridná tvorba	12
3.3 Hádanky s tajničkou	13
3.4 Etymologická príbuznosť	13
4 Spracovanie hádanky	14
4.1 Klasické spracovanie	14
4.2 Spracovanie s rébusovým čítaním námetu	14
4.3 Spracovanie s rébusovým opisom námetu	14
4.4 Vtipné spracovanie	15

5 Typológia hádaniek	16
5.1 Obrazcové hádanky	16
5.1.1 Obrazcové hádanky s krížovou väzbou	16
5.1.2 Obrazcové skladacie hádanky	16
5.2 Permutačné hádanky	16
5.3 Mutačné hádanky	16
5.4 Tvaroslovné hádanky	16
5.5 Kompozičné hádanky	17
5.6 Kombinované hádanky	17

ČASŤ DRUHÁ: DRUHY HÁDANIEK

6 Druhy hádaniek	18
6.1 Citoslovka	18
6.2 Časovačka	18
6.3 Časovka	18
6.4 Časticovka	19
6.5 Číslovka	19
6.6 Darwinovka	19
6.7 Delenka	20
6.8 Dĺžňovka	20
6.9 Dopĺňovačka	20
6.10 Farbienok	20
6.11 Hláskovka	20
6.12 Hrebeňovka	21
6.13 Chybovka	21
6.14 Kľúčovka	21
6.15 Koníček	21
6.16 Kráľovská prechádzka	22
6.17 Latovka	22
6.18 Lavínovka	22
6.19 Lavínovka zrkadlová	22
6.20 Mäkčenka	23
6.21 Mäkčeňovka	23
6.22 Menšenka	23
6.23 Miestenka	23
6.24 Množenka	24
6.25 Mocnenka	24
6.26 Nepravka	24
6.27 Obložka	25
6.28 Obmenka	25
6.29 Obnažka	25
6.30 Obratka	26
6.31 Odsuvka	26
6.32 Ohýbačka	26
6.33 Opätovačka	26
6.34 Opytovačka	27
6.35 Pádovka	27
6.36 Permutovka	27

6.37	Pochybovka	27
6.38	Poloráčik	28
6.39	Polovsuvka	28
6.40	Poradovka	28
6.41	Posunka	28
6.42	Pravekovka	29
6.43	Predponovka	29
6.44	Prenikačka	29
6.45	Prenikačka slovná	29
6.46	Presunka	29
6.47	Prešmyčka	29
6.48	Pridávačka	30
6.49	Prídavnenka	30
6.50	Príponovka	30
6.51	Prísunka	30
6.52	Privlastňovačka	31
6.53	Protivka	31
6.54	Prvkovka	31
6.55	Pyramídovka	31
6.56	Pyramídovka zrkadlová	32
6.57	Ráčik	32
6.58	Ráčik stredový	32
6.59	Rámcovka	33
6.60	Rébus	33
6.61	Reťazovka	33
6.62	Rodovka	34
6.63	Roháčik	34
6.64	Rozkazka	34
6.65	Smerovka	34
6.66	Skrývačka	35
6.67	Spojkovka	35
6.68	Striedačka	35
6.69	Súhlaska	35
6.70	Súzvučka	35
6.71	Šírenka	36
6.72	Štvorcovka	36
6.73	Tónovka	36
6.74	Tvarovka	36
6.75	Úženka	37
6.76	Venovanka	37
6.77	Vlnkovka	37
6.78	Vložkovka	37
6.79	Vokálovka	37
6.80	Vsuvka	38
6.81	Vsuvka slovná	38
6.82	Vylučovačka	38
6.83	Výmenka	39
6.84	Výpustka	39
6.85	Výpustka slovná	39
6.86	Vysúvačka	39
6.87	Ypsilonovka	40

6.88	Záhadný nápis	40
6.89	Zámenka	41
6.90	Zámenka slovná	41
6.91	Zámenovka	42
6.92	Záporovka	42
6.93	Zdrobnenka	42
6.94	Zdvojenka	42
6.95	Zhodovka	42
6.96	Zlúčenka	43
6.97	Zlúčenka reťazová	43
6.98	Znamienkovka	43
6.99	Zvratka	43
6.100	Zvratka stredová	44
7	Hádanky historické, zaniknuté, neujaté	45
8	Ojedinelé hádankárske výtvary, hádanky na osobitné príležitosti	46
9	Použitá literatúra	47

POUŽITÉ SKRATKY

HO – hádankárska operácia

N – náznak

PoT – postupná tvorba

PP – pridávaný (pomocný) prvok

SkT – skupinová tvorba

StT – striedavá tvorba

T – tajnička

V – výsledok

ZT – základná tvorba

ZdT – združená tvorba

ČASŤ PRVÁ: TEÓRIA SLOVENSKEJ SLOVNEJ HÁDANKY

1 ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA HÁDANKY

1.1 PODSTATA SLOVNEJ HÁDANKY

Slovná hádanka je útvar písaného jazyka, ktorého prvotnou funkciou je prostredníctvom slovného materiálu poskytovať zábavu, relax a učiť logicky myslieť. Hádanka je zdrojom poučenia, spôsobom obohacovania slovnej zásoby hádankárov a zmysluplného trávenia voľného času. V konečnom výsledku je to **hra so slovami**. Hádanka je dobrá, ak sa tvorí podľa stanovených a rešpektovaných pravidiel.

Prvá práca na poli slovenskej hádanky vyšla v roku 1958 v brožúrke **Zo zákutia hádaniek a krížoviek** (autorov T. Jaššo, V. Kulčický, P. Štefánik). V roku 1988 bola vydaná publikácia Lišiakové paberky a jej časť **Slovenská hádanka** (autorov V. Šimčisko, S. Strmeň) obsahovala pravidlá slovenskej hádanky, ktoré spoločnosť slovenských hádankárov prijala. Pravidlá po tridsiatich rokoch pod záštitou **Slovenského zväzu hádankárov a krížovkárov** (SZHaK) aktualizujeme.

1.2 NÁZOV HÁDANKY A HÁDANKÁRSKE OPERÁCIE

Každá hádanka je výzvou na jej vylúštenie (vyriešenie). Vychádza sa pri tom z **názvu** hádanky, ktorý určuje či naznačuje, ako sa má hádanka lúštiť, akú hádankársku operáciu (HO) treba urobiť. HO určuje pre každý druh hádanky postup premeny náznaku na výsledok. Záverečnou fázou tejto premeny môže byť potreba nanovo stanoviť hranice slov, upraviť dĺžku písmen (keďže priamo pri operácii sa na dĺžne ohľad neberie) tak, aby výsledok bol gramaticky správny.

1.3 NÁMET, NÁZNAK A VÝSLEDOK HÁDANKY

Námet hádanky tvoria náznak a výsledok (N + V). Súčasťou námetu môže byť aj nadstavba v podobe **tajničky** zakomponovanej do V (pozri ods. 3.3).

Náznak (N) je časť hádanky, v ktorej treba urobiť HO predpísanú v názve hádanky, aby vznikol **výsledok** (V). N sa od ostatného textu výrazne odlišuje iným typom písma. Uprednostňuje sa **tučná kurzíva**. To je charakteristické pre **textové** hádanky. Slová tvoriace samostatný N musia byť v **nominatíve** (výnimky sa týkajú niektorých, spravidla tvaroslovných hádaniek, napr. pádovky – pozri aj druhú časť smerníc) alebo i v **akuzatíve**, pokiaľ pri skloňovaní slovo N a jemu zodpovedajúca časť majú rovnaký tvar ako nominatív.

Inou formou hádanky je priame vyjadrenie N v podobe nápisu. N môže byť vyjadrený tiež ako obrázok (pozri ďalej **kreslené** hádanky) alebo špecifický obrazec pod názvom hádanky (pozri ďalej **obrazcové** hádanky).

Osobitné miesto v námete má **pridávaný**, resp. **pomocný prvok** (PP), ktorý sa v kompozičných hádankách pridáva k N (pozri ods. 5.5).

Ak sa na N správne aplikuje HO (resp. pridá PP) predpísaná v názve hádanky, vznikne V. Ten sa v textových hádankách vždy graficky vyjadruje tak ako N – **tučnou kurzívou**. Opis N a V majú spravidla podobu uceleného, najčastejšie veršovaného textu. Opisom V kreslených hádaniek je zvyčajne veršovaný text pod obrázkom.

1.4 PODANIE HÁDANKY

1.4.1 OBRAZCOVÉ

Na riešenie sa predkladá obrazec vyplnený časťami N (napr. koníček, kráľovská prechádzka) alebo s opisom výrazov, ktoré treba do obrazca doplniť (napr. roháčik, hrebeňovka, latovka).

1.4.2 NÁPISOVÉ

Rieši sa text, v ktorom je náznak priamo vypísaný (napr. prešmyčka, rébus).

1.4.3 TEXTOVÉ

Na riešenie sa predkladá súvislý text vo forme krátkeho slovesného, spravidla veršovaného útvaru. Takýto text v sebe obsahuje N a V a spolu so sprievodným textom tvorí hádanku. N a V sa spravidla opisujú **polotučnou kurzívou**.

1.4.4 KRESLENÉ

Na riešenie sa predkladá N vo forme kresby, fotografie, výrezu mapy a pod. Pokým použité N majú istý vzťah a tak sa aj lúštia (napr. „na dome kvet“), nakreslia sa spolu do jedného segmentu obrázka (dom pod kvetom). V rámci N neslobodno obrázkové a textové podanie N kombinovať a to ani v prípadoch, ak sa posledný N stáva prvou časťou V.

Pod obrázkom sa spravidla uvádza krátky rýmovaný text, ktorý primerane charakterizuje V (príp. sa pasáž charakterizujúca V zvýrazní **polotučnou kurzívou**) alebo sa V môže podať formou kresby (fotografie) umiestnenej za N (napr. v pyramídovke „Sup a lama – mapa Las Palmas“ obsahuje prvý segment obrázkov supu a lamy a druhý segment výrez mapy mesta Las Palmas – ten tvorí súčasne druhý N i V).

1.4.5 ŽIVÉ HÁDANKY

Námet živej hádanky (N, V, HO) možno znázorniť reálnymi predmetmi a osobami, pohybom predmetov, konaním osôb, dejom, priestorovými a časovými vzťahmi medzi nimi.

1.5 ĎALŠIE PRVKY PODANIA HÁDANKY

Pri podaní hádanky možno použiť aj pomôcky užitočné pre lúštitel'a, a to:

- **vyčíslenie:** za názov hádanky sa uvedie počet písmen tvoriacich slová N a V (alebo len V), pričom sa zložky ch, dz, dž pokladajú za jedno písmeno (aj v prípade, že sa oproti N vo V rozdelia, ako aj v prípade, že vzniknú až vo V – pozri kapitolu 4); viacslovné výrazy v N alebo vo V sa od jednoslovných oddelia čiarkou alebo bodkočiarkou, a to vždy tak, aby pomáhali pri lúštení hádanky,
- **určenie počtu písmen V:** za názov hádanky sa uvedie tento údaj najmä pri hádankách s dlhším V alebo v celom kontexte hádanky z hľadiska riešitel'a nie celkom jednoznačným V (napr. V = 30),
- **uviedenie štruktúry kompozičnej hádanky** (pozri v ods. 5.5 smerníc): slová N sa definujú verzálkami v poradí podľa abecedy a pridávané prvky dotvárajúce V sa obdobne uvádzajú malými písmenami (napr. ABC – aAbBCa, kde prvý a posledný PP sú identické),
- **naznačenie počtu HO** pri komplikovanejšom námete a predpokladanej možnosti neautorských riešení, napríklad VSUVKA (3x),
- **naznačenie rozdielu v kvantite písmena:** napr. HLÁSKOVKA (a ≠ á).

2 STAVEBNÉ PRVKY NÁMETOV HÁDANIEK

2.1 SLOVNÍK HÁDANIEK

V námetoch slovenských slovných hádaniek sa môžu v zásade používať všetky výrazové prostriedky slovenčiny, v prvom rade tie, ktoré sú uvádzané v gramatických, pravopisných a slovníkových príručkách. Kultúra všeobecne, i kultúra vyjadrovania, kladie na jazykový prejav, čiže v rovnakej miere i na prejav v hádankách, isté požiadavky, z čoho istá regulácia a určité obmedzenia predsa len vyplýva.

Používať teda možno:

- a) slová z normatívnych príručiek,
- b) slová zo štandardnej odbornej či krásnej literatúry,
- c) slová v spomenutých prameňoch neuvedené, pritom však slová rozšírené a všeobecne známe, vrátane vlastných mien,
- d) odvodené a zložené slová utvorené v súlade s pravidlami slovotvorby,
- e) správne slovné spojenia ako po jazykovej stránke tak i po stránke významovej, logickej,
- f) v primeranej miere tiež skratky a značky.

Z použitia v hádankách sú vylúčené:

- a) hrubé, vulgárne a urážlivé výrazy,
- b) výrazy z nižších hovorových vrstiev,
- c) slová písané starým pravopisom,
- d) výpožičky z cudzích jazykov, hoci aj všeobecne známych, napr. súhlasov (da, sí, yes) a záporov (nem, net, not) ako PP v príslušných druhoch hádaniek.

V hádankách sa pracuje spravidla so slovami stojacimi **samostatne** (typicky v náznakoch hádaniek) alebo vystupujúcimi ako **rozvité výrazy**. V oboch týchto formách je žiaduce dbať, aby každý stavebný prvok náznaku, výsledku, resp. námet ako celok významovo tvoril z hľadiska použitia v slovenskom jazyku prvok zmysluplný, ucelený, logický, aby zodpovedal normatívnym príručkám, prípadne využíval aktuálnu hovorovú slovenčinu.

Vyskytnúť sa môže aj viacnásobný podmet (ja a ty; ani my, ani vy; páni a dámy; most alebo lávka). Podmety rozšírené o príliš veľa rozvíjajúcich vetných členov, pričom chýba prísudok, tiež spravidla nepôsobia ucelene. Ucelené sú jednoduché alebo rozvité vety, ktoré obsahujú úplný podmet a prísudok a súvetia podobného typu. Samotné vedľajšie vety v podrad'ovacom súvetí nemožno pokladať za ucelené. Za ucelené sa pokladajú aj vety s nevyjadreným (zamlčaným) podmetom v 1. a 2. osobe (kde podmet možno doplniť o zámeno ja, ty, my, vy), povely a pozdravy (vľavo vbok, dovidenia), názvy literárnych či hudobných diel, filmov a pod.

Pri výbere slov je dôležité rešpektovať požiadavky jazykovej správnosti. V hádankách možno používať iba **korektné jazykové prostriedky**, ktoré možno doložiť výskytom v normatívnych a kodifikačných jazykových príručkách, najmä vo výkladových slovníkoch (Slovník súčasného slovenského jazyka – SSSJ, Slovník slovenského jazyka /I. – VI. diel/ – SSJ, Krátky slovník slovenského jazyka – KSSJ, Slovník cudzích slov – SCS, Pravidlá slovenského pravopisu – PSP, učebnice slovenskej gramatiky), alebo v štandardnej, odbornej či krásnej literatúre (za doloženie slova zodpovedá autor hádanky).

V slovenských hádankách možno používať aj **slová cudzieho pôvodu**, v jazyku viac či menej bežné (spravidla uvedené v SCS), ale nie lexikálne citáty z cudzích jazykov (nezdomácnené cudzie slová).

Podstatou slovenskej hádanky je **korektná hra** so slovami. Preto by hádanky mali odrážať „živú“ slovenčinu. V **primeranej** miere možno využívať v korešpondenčných súťažiach

aj kategórie slov označené v slovníkoch ako subštandardné, krajové, nárečové, ľudové, slangové a pod., pokiaľ odrážajú aktuálnu jazykovú situáciu v slovenčine a nepatria do kategórie už vyššie vylúčených slov. Sú to všeobecne používané a zrozumiteľné slová ako napr. *francuzák*, *horčičák*, *holopupkár*, *čabajka* (hoci slovníky preferujú čabianku), *bažina* (hoci slovníky preferujú močiar), *jednička* (hoci slovníky preferujú jednotku).

Za doloženie adekvátneho prameňa slova zodpovedá **autor** hádanky, za prezentáciu hádanky v danej štruktúre slov **redaktor** média, v ktorom je hádanka uverejnená, resp. **konzultant** hádaniek používaných na turnajoch organizovaných SZHaK.

2.2 ZMYSLUPLNOSŤ A UCELENOSŤ NÁMETU

Zmysluplnosť použitých slov a slovných spojení je základným atribútom hádanky – týka sa jednotlivých častí námetu (N a V), ich spojenia a námetu ako celku. Ďalším znakom je ich **ucelenosť**. Za ucelené sa pokladajú slová a ich spojenia zahŕňajúce celú škálu javov jazyka, t. j. tak ako sa uvádzajú v učebniciach, gramatikách a slovníkoch. Spravidla ide o slová a ich spojenia schopné fungovať samostatne, ktoré pre správne pochopenie, nevyžadujú nijaké doplňujúce informácie. Neprípustné je používať neprirodzené slovné spojenia alebo aj celé námety, ku ktorým sa potom musí tvoriť (zdanlivo) prijateľný kontext. Hádanka nesmie skĺznuť do polohy čistej manipulácie so slovami. Napomáha tomu aj požadovaná **veršovaná forma** hádanky – vyjadrovacie prostriedky poézie umožňujúce voľnejšiu prácu s textom pri zachovaní jeho zmysluplnosti, ucelenosti a logiky.

2.3 PÍSMENÁ, SLABIKY, ZHLUKY, SLOVÁ

2.3.1 PÍSMENÁ

Za písmená sa v hádankách pokladajú všetky písmená slovenskej abecedy, ale aj písmená iných abecied. Zložkové písmená *ch*, *dz*, *dž* možno považovať za jedno alebo dve písmená. Cudzie zložky sa v zhode s praxou v príslušných jazykoch za jedno písmeno nepovažujú (okrem hádaniek, kde sa môže uplatniť výslovnosť – súzvučka, prípadne záhadný nápis).

Písmená odlišujúce sa dĺžkou (kvantitou) – napr. *a* resp. *á*, ale napr. *i* u resp. *ú* – sa v hádankách spravidla berú ako identické, okrem výnimiek, ktoré predstavujú druhy hádaniek, kde je HO založená na zmenách diakritických znamienok (napr. dĺžňovka, znamienkovka), alebo ak chce autor hádanky dosiahnuť lepší výsledný efekt v rozlíšení použitých písmen (napr. v hláskovke alebo v číslovke) – dodržanie rovnakej kvantity písmen v N i V je kladom hádanky.

V platnosti písmen sú dajú použiť aj ďalšie symboly, znaky (napr. €, @, lomka), číslice, diakritické a interpunkčné znamienka.

2.3.2 SLABIKY

Slabiky sa v hádankách používajú v zhode s aktuálnymi pravidlami slovenského pravopisu. Ak sa námet hádanky delí na slabiky, neslabičné predložky (napr. *z*, *k*, *v*, *s*) sa pokladajú za jednu (spoločnú) slabiku s bezprostredne nasledujúcou slabikou.

2.3.3 ZHLUKY

Zhluky sú skupiny dvoch alebo viacerých písmen, ktoré spolu v námete susedia. Zhluk možno vytvoriť aj medzi slovami.

2.3.4 SLOVÁ

Slová sa v hádankách používajú v zhode s platnými pravidlami slovenského pravopisu. Zvratné zámená (sa, si) tvoria jednotný celok so slovesom, ku ktorému sa viažu (pozri tiež ods. 2.1). Analogicky je to pri jednopísmenových predložkách. Dvojpísmenové a trojpísmenové jednoslabičné predložky môžu tvoriť jednotný celok s príslušným slovom, ale môžu sa hodnotiť aj samostatne. Štvor- a viacpísmenové predložky sa uplatňujú len samostatne.

Ak HO umožňuje (napr. záhadný nápis) aj spätné čítanie slov v prípadoch rozvitých výrazov N treba všetky slová v rámci jedného rozvitého výrazu čítať len vo zvolenom smere (nemožno v rámci neho meniť štandardné a spätné čítanie slov).

2.3.5 SLOVOSLED V HÁDANKÁCH

Pri opise N a V sa všeobecne odporúča dodržať slovosled aspoň v jednej z týchto ťažiskových súčastí hádanky, t. j. buď v N alebo vo V. Pri niektorých náročnejších druhoch hádaniek (typicky napr. obmenka, chybovka) sa pri opise N a V musí slovosled dodržať.

Ak posledná časť N je súčasne prvou časťou V, musí to rešpektovať i slovosled opisu V (napr. v polovsuvke „Hanáci – Lucie halucinácie“ treba V opísať ako „devy vidiny“, nie „vidiny devy“).

2.4 DIAKRITIKA A INTERPUNKCIA

V hádankách sa musia dodržiavať aktuálne pravidlá slovenského pravopisu. Špecifikom je úzus, že sa dĺžne nemusia dodržiavať (pozri tiež ods. 2.3.1) až na hádanky, pri ktorých HO spočíva práve na zmene diakritiky, konkrétne dĺžňa, mäkčeňa ai. (dĺžňovka, znamienkovka).

Na interpunkčné znamienka sa v hádankách spravidla neprihliada (napr. v pridávačke „E. A. Poe, tóry – éra prorektorky“ sa bodky za skratkami mien nijako neuplatňujú), pokiaľ nie je priamym zámerom autora hádanky využiť ich aj v rámci N alebo V (napr. v zámenke „Kalište, tréma, čiarka – balí štetce maliarka“ môžu byť druhý a tretí N opísané ako „... z vystúpenia **obava**, ...“). V takom prípade musí byť interpunkčné znamienko zvýraznené rovnako ako opis ostatných N a V.

2.5 ZVYKLOSTI, KTORÉ SÚ ZAUŽÍVANÉ V HÁDANKÁCH

- Pri používaní vlastných mien osôb je zaužívané pravidlo: muž = Jozef; chlapec = Jožo, Jožko; žena = Katarína; deva, dievča = Kata, Kača a pod.
- Slovo „priateľ“ použité v námete hádanky sa spravidla nahradí priezviskom niektorého hádankára.

3 VZÁJOMNÝ VZŤAH NÁZNAKU A VÝSLEDKU

3.1 HÁDANKY PODĽA ZÁKLADNEJ ŠTRUKTÚRY NÁMETU

3.1.1 ZÁKLADNÁ TVORBA (ZT)

V základnej tvorbe je N iba jeden výraz a príslušná HO sa v ňom robí najmenej raz. Pri rozvitom N sa predpísaná HO môže vykonať buď raz pre N ako celok alebo v každom jeho slove osobitne.

3.1.2 ZDRUŽENÁ TVORBA (ZDT)

V združenej tvorbe má hádanka viac samostatných čiastkových náznakov. Predpísanú HO treba urobiť v každom z nich (napríklad zámenu písmena). Pri takomto spôsobe tvorby môže ísť opäť o jednoduché aj rozvité N. V prípade rozvitých N v združenom spôsobe tvorby sa postupuje rovnako v celom námete:

- a) alebo sa v každom z nich urobí iba jedna predpísaná HO,
- b) alebo v každom ich slove (pozri predchádzajúci odsek).

Prípustná je iba jedna z týchto možností.

3.1.3 POSTUPNÁ TVORBA (POT)

Ak V hádanky slúži ako podklad (N) ďalšej HO rovnakého druhu, ide o postupnú tvorbu (napr. odsuvka postupná „Odevy devy Evy“, výpustka postupná „Kaolín – Kolín – klin“ a pod.).

3.1.4 SKUPINOVÁ TVORBA (SKT)

Ak sa celý námet skladá z niekoľkých na seba nadväzujúcich hádaniek rovnakého druhu, ktoré nadobúdajú zmysel a ucelenosť až vo vzájomnej súvislosti, ide o skupinovú tvorbu (napr. zámenky skupinové „Stála stará dáma sama“, „Potajme pýtajme starú stóru“ a pod.). Pri tomto spôsobe tvorby sa môže používať pílenie (pozri ods. 3.2.5), a to jednak na hranici jednotlivých čiastkových hádaniek, jednak v ich vnútri, príp. tam i tam (napr. výpustka skupinová „Dáni v Ko/dani ko/ntesu nesú“, zhodovka skupinová „Neus/ne u S/tana tana“ a pod.)

3.1.5 STRIEDAVÁ (VIACVÝSLEDKOVÁ) TVORBA (STT)

Ak z jedného N možno striedaním HO rovnakého druhu (s rozličnými písmenami a pod.) dospieť k niekoľkým V, ide o striedavú tvorbu. V takýchto hádankách sa z jedného N vytvorí dva výsledky alebo aj viac, a to striedavou HO na inom mieste, resp. s iným písmenom, slabikou, predložkou atď. (napr. výpustka „Banda badá bána“, kde sa vypustí striedavo raz písmeno n, raz písmeno d, pádovka „Meno – menu – doména“, kde sa uplatní skloňovanie v rozličných pádoch, vsuvka „Kasa – krása – kapsa – kasta“ s trojnásobným vsunutím písmena na rôzne miesta v N a pod.). V tomto kontexte napr. permutovku možno chápať ako postupnú prešmyčku, alebo aj ako striedavú prešmyčku.

3.2 HÁDANKY PODĽA VNÚTORNEJ FORMY NÁMETU

3.2.1 NESPOJENÁ TVORBA

N a V alebo ich časti stoja samostatne, v písanej podobe ich oddeľuje pomlčka.

3.2.2 ČIASTOČNE SPOJENÁ TVORBA

Záverečná časť N presahuje do V a tak tvorí úvodnú časť V – v písomnej prezentácii pomlčka oddeľuje N a celý V, vrátane N presahujúceho do V. Súčasne je dôležité, aby v podaní hádanky, konkrétne v opise V, bol dodržaný slovosled (napr. odsunka „Trón – chasník trocha sní“, polovsuvka „Hanáci – Lucie halucinácie“).

3.2.3 ÚPLNE SPOJENÁ TVORBA

N a V tvoria jeden významový celok – slovo, rozvitý výraz, vetu (napr. opytovačka „Do maku doma kukám“, citoslovka „Nóra mámila panoráma Milána“).

3.2.4 VIACNÁSOBNÁ TVORBA

Na N sa postupne najmenej dvakrát vykoná predpísaná HO s adekvátny počtom rôznych V.

3.2.5 PÍLEŇ TVORBA

Podstata pílenej tvorby spočíva v umiestnení hranice medzi náznakom a výsledkom dovnútra posledného slova náznaku, takže N aj V samostatne ucelenosť ani zmysel nemajú, to dostanú až vzájomným spojením. Z toho vyplýva aj tá okolnosť, že pílenie je možné len pri úplne spojenej tvorbe (3.2.3). Príklady: zámenka pílená „Kamarát/ka má šat“, citoslovka pílená „Lesk/lé sklá“, obložka pílená „Hanili d/lháni lido“). Pri pílených **tvaroslovných** hádankách platí zásada, že ohýbané slovo musí zostať celé (nemôže byť pílené), lebo skloňovať a časovať sa dá iba celé slovo (napr. časovačka „Jedol lo/j Elo“, pádovka „Po cite žia/ci túžia“ a pod.).

Pri korešpondenčných súťažiach v časopisoch a na internete sa pílenie pri zverejnení uvedie (alebo tiež neuvedie) za názvom hádanky (pílená, píľ.). V súťažných súboroch hádaniek sa môže na výskyt pílených hádaniek upozorniť pred začiatkom súťaže. Táto informácia však môže aj celkom chýbať, môže sa to uplatniť aj v korešpondenčných súťažiach, ak sa zásada deklaruje na úvod v súťažných podmienkach.

3.2.6 HYBRIDNÁ TVORBA

Pri niektorých druhoch hádaniek môže mať predpísaná HO dve formy a ich súbežné uplatnenie predstavuje hybridnú tvorbu. Napr. v obložke pri dvoch a viac N sa môžu N obložiť písmenom alebo i zhlukom, rovnako pri opačnej verzii postupov v obnažke (napr. obložka „Jakamarus, Ankara, Vít – vojaka má Rusovčanka rázovitá“). V zámenke sa môže využiť zámena jedného písmena v N za iné alebo viacnásobná zámena (všetky rovnaké písmená v N sa zamenia za rovnaké písmená vo V) – napr. zámenky „Myriada, Dudince – mýlia dámu mince“, „Haravara, biskupi, nával – Horov o rodisku písaval“.

Druhy hádaniek, pri ktorých je hybridná tvorba povolená, uvádza 2. časť smerníc Druhy hádaniek (pokiaľ zmienka o povolení chýba, hybridná tvorba nie je prípustná).

3.3 HÁDANKY S TAJNIČKOU

Tajnička (T) sa tvorí zlúčením všetkých prvkov, s ktorými sa v rámci predpísanej HO pracuje, a to či už k N pribúdajú (prísunka, vsuvka, citoslovka, prvkovka a i.), alebo v rámci N ubúdajú (výpustka, odsunka, vylučovačka a i.), príp. sa menia (napr. zamieňané písmená v zámenke – tie, ktoré v N boli pôvodne, resp. tie, ktoré po zámene vo V pribudli).

Tajnička je súčasťou V a stojí na jeho konci či začiatku (napr. prísunka „ZOO, tender, guma – z Oostende ragú mám sám“, vložkovka „Prs, enema, tyran, Kama – tri prstene martýra Nika má“). Alebo T stojí samostatne za pomlčkou po V (napr. vsuvka „Káva, tma, laso, dva – kravatu mal Sas od Iva – Rusí“). V podaní hádanky sa musí primerane naznačiť, že ide o hádanku s T. V opise V – pokiaľ ide o umiestnenie T v rámci V, je potrebné dodržať slovosled.

Lúštitel' je povinný uviesť spôsob vzniku tajničky (napr. citoslovka „Vak, Lenka – prváka halenka – Praha = tajnička zo zlúčených pridávaných citosloviec“).

3.4 ETYMOLOGICKÁ PRÍBUZNOSŤ

Jednou zo základných požiadaviek pri tvorbe hádaniek je, aby navzájom si zodpovedajúce slová námetu (N a z neho vznikajúca časť V, resp. aj pomocný prvok pridávaný k N, s ktorým utvára V pri kompozičných hádankách) nemali spoločný slovný základ, aby neboli etymologicky príbuzné. Týka sa to aj častí slov, predovšetkým predpôň.

Pri zisťovaní etymologickej (významovej) príbuznosti treba postupovať obozretne, lebo vo vývoji slovnej zásoby a reči sa ovplyvňujú jazyky aj navzájom a v mnohých prípadoch sa príbuznosť slov a slovných základov zakrýva. Preto sú v námetoch hádaniek na základe citlivého uváženia autora, konzultanta či redaktora, použiteľné i slová, ktoré mali v minulosti spoločný pôvod. Vhodným prameňom pre posúdenie sú etymologické slovníky.

4 SPRACOVANIE HÁDANKY

Slovenské slovné hádanky nadväzujú na ľudové hádanky, ktoré sa často podávali vo veršovanej forme, a tak sa ani moderné umelé hádanky zväčša bez viazanej reči nezaobídu. Námet neraz tvoria slová, medzi ktorými sa musí súvislosť a nadväznosť vykonštruovať, a to vo forme krátkej básničky, aby text hádanky nebol len bezduchou a násilnou zlepeninou.

V texte hádanky, najmä pri opisovaní N alebo V, sa používajú rozličné synonymá, ale aj opisy a opisné pomenovania, perifrázy. Časté je metaforické prenesenie významu, metonymia a synekdocha (nahradenie časti celkom a naopak). Okrem toho sa dajú použiť poetizmy (básnické slová), a to bez toho, aby v texte pôsobili neprirodzene, či násilne.

V hádankách sa oceňuje hutnosť podania, čiže to, aby textu, ktorý sa nelúšti, bolo čo najmenej, ale zase nie na úkor zrozumiteľnosti a prirodzenosti podania. Ak má text hádanky maximálne štyri verše a neprekročí rozsah 32 slabík, ide – z hľadiska spracovania – o **miniatury**.

4.1 KLASICKÉ SPRACOVANIE

Na lúštenie sa predkladá súvislý text vo forme krátkeho slovesného (literárneho) útvaru, väčšinou spracovaného vo veršoch. Text obsahuje opis námetu hádanky, prípadne sprievodný text. Sprievodný text môže byť doplnením alebo náповeďou pomáhajúcou pri lúštení hádanky, ale rovnako formálnou časťou dopĺňajúcou podanie hádanky, aby text tvoril jazykovo a významovo správny a logický slovesný útvar.

4.2 SPRACOVANIE S RÉBUSOVÝM ČÍTANÍM NÁMETU

Pri rébusovom spracovaní N treba text čítať vo vzťahu k okolitým slovám (písmenám, znakom a pod.). Do úvahy treba brať grafickú úpravu textu, uplatniť možno príslovky, predložky, spojky na vyjadrenie polohy, tvaru, postavenia písmen v slove, slov vo vete a pod. Pri lúštení rébusov, resp. hádaniek iných druhov v rébusovom podaní sa spravidla zisťujú vzťahy v N a následne sa vykoná stanovená HO. Napr. rébus „Deň – (pri Dé je s E Ň) – príde jeseň“, rébus „Tak – (Ká po TA) – kapota“, zámenka rébusová „Leto, zima – (po lete zima) – pole teší ma“, ypsilonovka rébusová „PORcia – (slabika POR) – slabý kapor“ a pod.

O označovaní rébusového podania hádanky za jej názvom platí to isté, čo o označovaní pílenia (pozri ods. 3.2.5)

4.3 SPRACOVANIE S RÉBUSOVÝM OPISOM NÁMETU

Základné hádankárske pravidlo je, že podstatné meno ako samostatný N sa v texte hádanky uvádza v nominatíve, ale ak majú nominatív a akuzatív rovnakú formu, môže byť aj v akuzatíve – pozri kap. 1.3. Ale dlhší námet hádanky niekedy ťažko spracovať vo zvyčajnej dvojveršovej až šesťveršovej hádanky, a preto si autor často pomáha predložkami (napr. za, po, pred, v, popri a pod.), t. j. časti N sa uvádzajú rébusovo, ale rébusovo sa nelúšia.

Použitým gramatických pádov možno postavenie slov v N vyjadriť pružnejšie ako iba nominatívom. Lúštitel' v takom prípade musí mať na zreteli, že N „dom za riekou“ sa môže lúštiť napr. ako „vila pri Dunaji“, ale aj ako dva samostatné N, teda „Dunaj, vila“.

4.4 VTIPNÉ SPRACOVANIE

Hádanky môžu byť vtipné námetom, spracovaním, ako aj ich kombináciou. Dost' často ide o hádanky rébusového typu, v ktorých sa lúšti to, čo nie je výrazne označené: medzery, dĺžne, apostrofy, pomlčky, bodky, názov hádanky, rámček, zdanlivé preklepy a podobne. Ďalej môže ísť o hádanky, v ktorých sa vtipne mení N na V, v ktorých je vtipné skloňovanie, časovanie, množenie, farbenie, zamieňanie, obnažovanie, vylučovanie, určenie poradia, prípadne iná HO podľa druhu hádanky, ktorú možno v texte signalizovať. Môže to byť aj vtipné prešmykovanie mäkčeňov, dĺžňov, dvojbodiek, použitie písmen gréckej abecedy alebo písmen či znakov iných grafických sústav (jer, jať, alef, iks, atď).

Za vtipné podanie môžeme považovať aj ak názov hádanky je HÁDANKA. Používa sa pri hádankách, v ktorých je prvým N práve názov danej hádanky, podľa ktorého sa má vykonať HO (napr. „Pádovka, sépia, snem – Pado v kuse piesne mámi“). Pretože ide o N, názov **HÁDANKA** sa píše **tučnou kurzívou verzálkami**.

Náročnejšou možnosťou je, keď má lúštitel' z kontextu dedukovať, o aký druh hádanky ide, a potom použiť na N príslušnú HO. V takom prípade sa HÁDANKA kurzívou nepíše, lebo názov nepredstavuje N, ale k vylúšteniu treba dopísať, o aký druh hádanky išlo (názov hádanky musí byť v riešení uvedený nadväzne na V).

5 TYPOLOGIA HÁDANIEK

5.1 OBRAZCOVÉ HÁDANKY

5.1.1 OBRAZCOVÉ HÁDANKY S KRÍŽOVOU VÄZBOU

Delia sa na hádanky:

- a) s úplnou väzbou: roháčik, štvorcovka,
- b) s neúplnou väzbou: rámcovka, dopĺňovačka, hrebeňovka.

Tieto hádanky sa podávajú s **obrazcom** a platí pri nich to, čo uvádza publikácia Obzor – krížovky (Bratislava, Obzor 1984). V týchto inštrukciách sa zaoberáme iba hádankami v textovom spracovaní. Hádanky tohto typu nemajú ani N, ani V, len tzv. jadro, prípadne tajničku. Celé jadro môže tvoriť vetu i viac viet. Pri presahu niektorého slova z jedného riadka do druhého možno hovoriť o pílení.

5.1.2 OBRAZCOVÉ SKLADACIE HÁDANKY

Medzi obrazcové skladacie hádanky patrí latovka, koníček a kráľovská prechádzka. Tieto hádanky nemajú N alebo V, ale iba jadro (vylúštenie). Podávajú sa vo forme **nápisu v obrazci**, z ktorého treba podľa daného systému zložiť jadro. Musia mať výrazne označené heslo, ktoré je v harmonickom vzťahu s vlastným riešením. Slová v koníčku sa musia deliť na slabiky podľa Pravidiel slovenského pravopisu. Pri obrazcových skladacích hádankách musí byť dodržaná súmernosť podľa niektorej z osí obrazca.

5.2 PERMUTAČNÉ HÁDANKY

Princíp permutačných hádaniek spočíva v zámene (obmene) **poradia** permutačných prvkov (písmen, slabík, zhlukov, slov) v súlade s HO danej hádanky.

Medzi permutačné hádanky patria: číslovka, delenka, hláskovka, obratka, permutovka, polovsuvka, prenikačka, presunka, prešmyčka, ráčik, reťazovka, vsuvka slovná, výmenka, výpustka slovná, vysúvačka, zámenka slovná, zdvojenka, zvratka.

5.3 MUTAČNÉ HÁDANKY

Princíp mutačných hádaniek spočíva v zmene (mutácii) N, ktorou môže byť **zámena, pridanie alebo ubratie** písmena (písmen) v súlade s HO danej hádanky alebo dochádza k nulitnej „mutácii“ (zhodovka).

Mutačné hádanky sú: darvinovka, dĺžňovka, klúčovka, mäččenka, mäččeňovka, obložka, obmenka, obnažka, odsuvka, posunka, pridávačka, prísunka, skrývačka, striedačka, súzvučka, šírenka, úženka, vložkovka, vokálovka, vsuvka, vylučovačka, výpustka, ypsilonovka, záhadný nápis, zámenka, zhodovka, znamienkovka.

5.4 TVAROSLOVNÉ HÁDANKY

Princíp tvaroslovných hádaniek spočíva v použití najmenej jednej **tvaroslovnej** HO, ktorá môže mať charakter gramatickej zmeny (ohýbanie – skloňovanie, časovanie a pod.) alebo formu derivačnej zmeny (odvodeniny).

Tvaroslovné hádanky sa delia na hádanky:

- a) s ohýbaním: časovačka, ohýbačka, pádovka, rozkazka,
- b) s deriváciou: menšenka (v rozsahu jej tvaroslovných zmien), množenka (v rozsahu jej tvaroslovných zmien), prídavnenka, rodovka.

5.5 KOMPOZIČNÉ HÁDANKY

Princíp kompozičných hádaniek spočíva v tom, že N sa rozširuje o **pridávaný** (resp. pomocný) **prvok** (PP), ktorý spolu s N formou zlúčenia (kompozície) vytvárajú V. Podskupinou v ich rámci sú hádanky, v ktorých ide o jednoduché zlúčenie prvkov N bez využitia PP – ich reprezentantom sú zlúčenka a rébus.

V kompozičných hádankách je nutné vytvorenie správnej štruktúry medzi N a PP – aby nijaký N nezostal bez priradenia PP a aby nedochádzalo k tzv. reťazeniu PP bez ich kombinácie s N (povolené výnimky pozri v 2. časti smerníc v kapitole Druhy hádaniek – typicky časovka, miestenka a smerovka, prípadne aj iné, kde je reťazenie logické – napr. pravekovka so zdvojením predpony „prapra-“). Kombinácie N a PP musia byť štandardné, čo predstavujú tieto základné formy, resp. postupy (kde „x“ je ľubovoľný PP a verzálky predstavujú N): xA, Ax, xAx, AxB, AxBx, xAxBx, xABx, AxxB xAxxBx, xAxB, xAxBxC, AxBCx, xABxC, xAxBxCx, xAxxBxxCx a pod., ale nie napr. xABCx, v ktorom sa k druhému N nepriraduje nijaký PP, ale ani xAxBCxx, kde sú k tretiemu N zreťazené dva PP, takže posledný z nich nemá nijakú väzbu na N).

Kompozičné hádanky sa delia na hádanky:

- a) u ktorých je zohľadnenie gramatickej väzby medzi PP a N nutné – typicky: farbienok, menšenka, množenka, opytovačka, poradovka, privlastňovačka, protivka, tvarovka, zámenovka,
- b) u ktorých sa gramatická väzba medzi N a PP nevyžaduje – typicky: citoslovka, časovka, časticovka, miestenka, mocnenka, nepravka, opätovačka, pochybovka, pravekovka, prvkovka, smerovka, spojkovka, súhlaska, tónovka, venovanka, záporovka.

5.6 KOMBINOVANÉ HÁDANKY

Princíp kombinovaných hádaniek spočíva v tom, že kombinujú postupy permutačných, mutačných, tvaroslovných a kompozičných hádaniek: chybovka, lavínovka, pyramídovka (aj zrkadlové varianty), vlnkovka. Čiastočne sem patria aj niektoré postupy tvorby menšenky, množenky, mocnenky, protivky, rébusu.

ČASŤ DRUHÁ: DRUHY HÁDANIEK

6 DRUHY HÁDANIEK

6.1 CITOSLOVKA

Kompozičná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak podľa štandardných schém k N ako PP pridáme citoslovce (musí byť v normatívnej jazykovej príručke).

Príklady citosloviak:

Sník – **chasník**; decko, taje – **hudec kohúta** je; tvár, veko, číky – tvar**ohové koláčiky**; ytrium, riasy – **šťuky** tri umoria **syna**; doma Ľu/do maľ**uje** (pílená); doba, ráz, v USA mura – **hrdo baba hrá znovu samuraja** – hřba hnoja (s jadrom).

6.2 ČASOVAČKA

Tvaroslovná hádanka. V N musí byť aspoň jedno sloveso samostatne (v ľubovoľnom tvare) alebo ako súčasť rozvitého výrazu. Výsledok časovačky dostaneme, ak každý slovesný tvar N nahradíme iným slovesným tvarom.

Pri premene náznaku na výsledok možno použiť akýkoľvek slovesný tvar, ale pri splnení týchto podmienok:

- výsledok musí byť gramaticky korektný a všetky väzby správne,
- nemožno zamieňať dokonavé slovesá nedokonavými a naopak,
- nemožno nahrádzať zvrtné slovesá nezvrtnými a naopak,
- k slovesnému tvaru možno pridať náležité osobné zámeno,
- v ZdT a SkT môže byť niektorý čiastkový N aj v imperatívne,
- hádanku možno píliť, ak časované sloveso zostane pílením nedotknuté.

Prípustné sú slovesné tvary každej osoby a čísla, ako aj prechodník, prídavné (činné aj trpné), tvary podmieňovacieho spôsobu a neurčitok. Pri časovaní rozvitého výrazu v N treba dodržať príslušnú gramatickú väzbu medzi slovami. K slovesnému tvaru sa môže pridať aj náležité osobné zámeno.

Príklady časovačiek:

Žiť – žila; doručovať – Doru čujem; stráviť – bystrá víla; byť, byť, sadiť, som – smeje sa diabol; poliate pole je; dávať – **Ondava**; máme do/ma lido (pílená); jedol lo/j Elo (pílená), voňali si/voňa Lasi (pílená).

6.3 ČASOVKA

Kompozičná hádanka. Výsledok časovky dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme príslovkové určenie času (napr. ráno, práve, vlni), zvyčajnú skratku s časovým určením (napr. t. r., A. D.) alebo slovné spojenie s časovým určením (napr. na MDŽ, po Jáne). Možno použiť aj ucelené a logické slovné spojenia s dvoj- aj viacnásobným časovým určením (napr. vlni v apríli). Je to výnimka zo zákazu reťazenia PP.

Príklady časoviek:

Éra – **úžera**; rímsa – **na budú** cerím sa; siesta, rým – **oja nesie starý muž**; Čína, hody – **Dora načína doma jahody**; Inda pachol'a – **nám džin dáva pri lípách Ol'a**; sám **doma jasám**.

6.4 ČASTICOVKA

Kompozičná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak k jednotlivým N podľa štandardných schém pridáme časticu (napr. ba, veru, reku, vari, azda, teda). Častica musí byť doložená (uvedená v normatívnej jazykovej príručke).

Príklady časticoviek:

Pisa – **jed** nakopí sa; stá, póly – staré **kupoly**; spinet, ja – spí neter **gója**; bremä, sob – **babre** mäso **baba**.

6.5 ČÍSLOVKA

Permutačná hádanka, v ktorej N a výsledok spravidla nie sú rozlíšené, resp. za N možno pokladať východiskové slovo obsahujúce všetky písmená námetu. K jednotlivým písmenám použitých slov sa priradujú arabské číslice (1 – 9, príp. aj 0, ak sa pri permutácii použije 10 písmen). Vyčíslenie môže byť pod opisom príslušných slov alebo ich môže nahrádzať. Výsledok číslovky dostaneme, ak číslice správne nahradíme písmenami. Každé písmeno sa musí v číslovke vyskytnúť najmenej dva razy. Písmená odlišujúce sa iba dĺžkou (napr. a – á) možno vyjadriť jednou číslicou, alebo ich možno pokladať za rozličné. V takom prípade sa k nim priradujú odlišné číslice. Písmená ch, dz, dž možno vyčísliť ako jedno alebo ako dve písmená.

Variantom hádanky je **ČÍSLOVKA SLABIKOVÁ**. V nej sa číslice priradujú k slabikám použitých slov.

Príklady čísloviek:

Tvorí tréner v sieti otvor (63781 684248 3 51461 76378); snorí isto v nore vietor (52781 1564 3 2784 314678); Stone stretne v Terste neter (56724 5684624 3 648564 24648) – investor (12345678); kalamita (1234) – Tamila lákala mimika kata (432 212 331 14) (slabiková).

6.6 DARVINOVKA

Mutačná hádanka. Je formou zámenky postupnej. V nej sa postupne zamenia všetky písmená. V prvom N (musí byť najmenej 5-písmenový; pokiaľ je prvý N 4-písmenový, musí výsledok tvoriť jeden rozvitý výraz) zameníme jedno písmeno a dostaneme medziprodukt a ten je súčasne N pre ďalšiu zámenu. Tak postupujeme, kým sa nezamenia všetky písmená prvého N (východiskového slova). Každé písmeno prvého N možno zameniť len raz. Po každej zámene musí vzniknúť korektné slovo bez etymologickej príbuznosti, čo platí v rámci celej hádanky. Pokiaľ nejde o rozvitý N, používame iba podstatné mená v nominatíve (1. páde) a v zadaní hádanky sa spravidla vyjadri len prvý N a výsledné slovo. Nadväzujúce N sa môžu spájať do ucelených výrazov či viet. Využiť sa môže aj pílenie, ale v takom prípade treba uviesť opis celého riešenia.

Variantom hádanky je **DARVINOVKA SLABIKOVÁ** (jej prvý N musí byť aspoň 3-slabičný).

Príklady darvinoviek:

Konár – komár – somár – sumár – súmer – sumec; polos – kolos – kolok – kolík – kulík – kuvik; málo malá Mila pila piva; Heda hada hala/bala balí (pílená).

Príklad slabikovej darvinovky:

Baraky – balíky – kolíky – koliby; Považie – závažie – závada – záhrada.

6.7 DELENKA

Permutačná hádanka. Jej výsledok dostaneme tak, že ho poskladáme zo slabík N, pričom v N musia byť všetky slabiky navzájom odlišné a každá slabika N sa vo výsledku musí vyskytnúť najmenej dvakrát.

Príklady deleníek:

Kabela – Labe láka Beka; kalamita – tatami láka Kamila.

6.8 DĹŽŇOVKA

Mutačná hádanka. Výsledok dĺžňovky dostaneme, ak v N zmeníme dĺžne (pridanie, ubratie). Pri ZdT treba túto HO urobiť v každom N aspoň raz.

Príklady dĺžňoviek:

Latka – látka; piškóty – piš kóty; jantár, Arad – Ján tára rád; sto párov, naje – stopa rovná je; rub a líce – drevári rúbali cédre vari; Katka ča/ká tkáča (pílená).

6.9 DOPLŇOVAČKA

Ide o obrazcovú hádanku s neúplnou väzbou. V textovom spracovaní sa nevyskytuje. Jej formy uvádza publikácia Obzor – krížovky. Doplnovačka je akýmsi prechodom medzi krížovkami a hádankami. Jej osobitnou formou je Hádankárska doplnovačka. Legendu v nej tvoria výrazy, ktoré sú opisom N aj v istých druhoch hádaniek (zámenka, presunka, prešmyčka, výpustka, odsuvka, vsuvka, prísunka, posunka a pod.), ale treba to náležite označiť.

6.10 FARBIENOK

Kompozičná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme prídavné meno alebo prirodzené spojenie slov vyjadrujúce zafarbenie (napr. modrý, belasý, domodra, ako sneh), príp. iné obdobné charakteristiky farebnosti (napr. tmavý, svetlý, dúhový). Medzi N a PP sa vyžaduje gramatická väzba.

Príklady farbienkov:

Pisa – *pes trápi* sa; linky – *naše dolinky*; struma – *Oli vo voze len astru* má; Minsk, vína – mín *skrýša vyše Devína*; kade, laná – kadet *má večer na voze len kastelána*; prehry aktéra – prehryzla *ti steak* Tera.

6.11 HLÁSKOVKA

Permutačná hádanka. Z N, v ktorom sa (na rozdiel od číslovky) neopakuje nijaké písmeno, vytvoríme výsledok, v ktorom musí byť každé písmeno N obsiahnuté najmenej dva razy. Počet opakovaní písmen môže byť rozličný. Písmená odlišujúce sa dĺžkou (napr. a – á) možno pokladať za rozličné. V takom prípade sa vo výsledku musí každé z nich vyskytnúť tiež dvakrát. V hláskovkách s dĺžkou viac ako 20 písmen sa pri názve hádanky ako pomocná informácia spravidla uvádza počet písmen výsledku (napr. V = 22). V hláskovkách nie je prípustné splývanie C + H na CH (obdobne D + Ž, D + Z) a naopak.

Príklady hláskoviek:

Magister – Maignret má grátis séra; črienka – nekrič na rečníka; verzia – v revíri zareve zviera; letisko – tlie lístie liesok i osík; prstoklad – kostra osla skoro spadla do potoka; penzista – teta iste neziape na panie z Assisi.

6.12 HREBEŇOVKA

Hrebeňovka je obrazcová hádanka s neúplným križovaním. V textovom podaní sa nevyskytuje. Opísaná je v publikácii Obzor – križovky. Je to akási odroda dopĺňovačky.

6.13 CHYBOVKA

Kombinovaná hádanka s mutáciou a permutáciou. N je vždy viacslovný (najmenej 3-slovný) a tvorí ho veta alebo ucelené slovné spojenie. Výsledok dostaneme, ak v každom slove N urobíme jednu HO, a to zámenou, vsunutím, vypustením, prisunutím, odsunutím písmena alebo výmenou dvoch susediacich písmen, pričom sa vo výsledku musia uplatniť aspoň dve odlišné HO. Z každého slova N vzniká vo výsledku jedno slovo. Jednopísmenové predložky sú súčasťou slova, dvoj- a trojpísmenové môžu byť alebo súčasťou slova, alebo sa môžu pokladať za samostatné slovo. Viacpísmenové predložky sa pokladajú za samostatné slová N a podliehajú HO.

Príklady chyboviek:

Chata nemá chyby – chytá Ema ryby; krásne sako starká predá – kradne ako straka predák; tuto Škoda Fabia letí – auto Škóta farbia deti; deva nám platí drevá na plti; mašera kdesi v Andách za šera desí vandal; naša mať pekná našla mak Penka.

6.14 KLÚČOVKA

Mutačná hádanka. Jej N tvorí celý text hádanky. Výsledok je v texte ukrytý podľa istého systému, kľúča. Výsledok môžu utvárať napr. zlúčené prvé slabiky každého riadka, prvé a posledné písmená riadka, prostredné slabiky každého slova, ďalej môže ísť o písmená, skupiny písmen či slabiky, ktoré nasledujú po istom písmene alebo grafickom znaku, dve začiatkové písmená každého podstatného mena a pod. Text kľúčovky by mal harmonizovať s riešením, t. j. nejako naznačovať výsledok.

Príklady kľúčoviek:

KLÚČOVKA

Doma všetko ticho spí.
Bránu vietor rúca, hľ'a
Nikodém môj milý nás
varovať sa ponáhľ'a.

Riešenie: Dobrá Niva (*klúč: prvé slabiky veršov*)

KLÚČOVKA

K **v**ode som sa vybral z bálu,
priateľ **ká**čerom sa kochá,
majú **l**ovci lapač **ka**lu,
taj ich trápi leda trocha.

Riešenie: Vokálovka (*klúč: prvé slabiky slov nasledujúcich po písmenách K, L, Ú, Č*)

6.15 KONÍČEK

Obrazcová skladacia hádanka. Slabiky v obrazci sa spájajú skokmi koňa (jazdca) v šachu tak, že vznikne uzavretá súmerná sieťka. Súmernosť môže byť podľa ktorejkoľvek osi súmernosti. Políčko s poslednou slabikou textu musí jedným skokom nadväzovať na políčko s prvou slabikou textu. Zo slabík textu musí byť v obrazci vyznačené heslo súvisiace s textom.

Slová na slabiky sa musia deliť v súlade s Pravidlami slovenského pravopisu. Predložky sa píše vedno s prvou slabikou nasledujúceho slova do jedného políčka. Textom konička býva najčastejšie báseň alebo časť básne (text musí byť veršovaný).

6.16 KRÁĽOVSKÁ PRECHÁDZKA

Obrazcová skladacia hádanka. Písmená v obrazci sa spájajú ťahmi kráľa v šachu tak, aby vznikla uzavretá súmerná sieťka. Súmernosť môže byť podľa ktorejkoľvek osi súmernosti. Políčko s posledným písmenom textu musí jedným krokom nadväzovať na políčko s prvým písmenom textu. Z písmen musí byť v obrazci vyznačené heslo súvisiace s textom. Zložky ch, dz, dž sa uvádzajú vždy ako jedno písmeno. Používať sa môžu aj pomlčky, výkričníky a otázniky (každý znak v samostatnom políčku). Textom v kráľovskej prechádzke býva zvyčajne kratšia báseň alebo jej časť, epigram, porekadlo či aforizmus.

6.17 LATOVKA

Je obrazcová hádanka. Princíp riešenia latovky je v premiestnení a správnom zoradení rovnako dlhých zvislých stĺpcov (lát). Text sa číta po riadkoch zľava doprava. Koniec riadka nemusí korešpondovať s koncom slova. V latovke treba v obrazci vyznačiť heslo súvisiace s textom (táto požiadavka neplatí, ak je latovka súčasťou inej úlohy, napr. krížovky).

6.18 LAVÍNOVKA

Kombinovaná hádanka s mutáciou a permutáciou (s pridaním písmena a súčasne so zmenou poradia písmen – musia sa uplatniť súčasne obidve HO). K prvému N tejto hádanky (ktorý musí byť v textovom podaní najmenej 3-písmenový) pridáme písmeno a zároveň poradie písmen zmeníme (prešmykneme). Tak dostaneme nový výraz (medziprodukt) a ten sa stáva N pre ďalšiu identickú HO. Postup opakujeme ešte najmenej raz, takže posledný takto získaný jednoslovný alebo rozvitý výraz (môže zahŕňať aj predchádzajúce medziprodukty) tvorí výsledok lavínovky.

Príklady lavínoviek :

Bar – orba – obrat – robota – dobrota; Amerikán – minerálka – karmelitán; iste stlie lístie; na kare narieka Marienka; vyniká krásou vysoká murínka – minula krysa kov; Káthmandu, dukát má Hun, duma hutníka – hra nudí matku; pi, Vilo – v Ipli lo/vil pilot (pílená).

Príklad chybnnej tvorby: sen – seno dones (po prvom N sa v druhom N uplatnila iba mutácia pridaním písmena o, ale chýba súčasná permutácia – zmena poradia písmen).

6.19 LAVÍNOVKA ZRKADLOVÁ

Kombinovaná hádanka, ktorá vznikne nasledujúcim použitím HO podľa pravidiel lavínovky aj pyramídovky, pričom sa v prvom N uplatňuje HO lavínovky. Tak vznikne medziprodukt, ktorý súčasne tvorí N pre opakovanie HO lavínovky. Tento postup smeruje k nájdeniu najdlhšieho slova v „lavíne“. Od tohto slova (medziproduktu, ktorý možno chápať aj ako N uprostred hádanky) uplatňujeme zrkadlovo oproti úvodným N opakovanú HO pyramídovky, a to až do dosiahnutia slova s identickým počtom písmen, ako mal prvý N. Vyžaduje sa, aby aspoň časť námetu tvoril rozvitý výraz.

Príklad lavínovky zrkadlovej:

Rasa, stará straka, krása saka; páter reptal, templár trepal Petra.

6.20 MÄKČENKA

Mutačná hádanka. Výsledok mäččeny dostaneme, ak v N zameníme najmenej jeden ypsilon na mäččé i (alebo naopak) a zároveň pridáme či uberieme aspoň jeden mäččéň. Pri ZdT a SkT sa aspoň jedna takáto zmena musí urobiť v každom čiastkovom N, pričom sa v celom námete musia urobiť obidva typy zmien. Manipulácia s písmenom „v“ ako s mäččéňom (ani naopak) nie je povolená.

Príklady mäččeniiek:

Lyska – líška; misky – myšky; cínie, lysky – činy Elišky; mišmaš inak – myš má synak; syry, slzy – šíriš lži.

6.21 MÄKČEŇOVKA

Mutačná hádanka. Výsledok dostaneme, ak zmeníme (pridáme, uberieme) mäččéň v N. Pri ZdT a SkT sa najmenej jedna zmena musí urobiť v každom čiastkovom N. Písmeno „v“ sa môže používať ako mäččéň a naopak.

Príklady mäččéňoviek:

Mat – mať; sála – Šaľa; stena – šteňa; oriešok – orie sok; paláce, štuka, žila – páľa cestu kazila; žalud', škebl'a, horec – za ľudské blaho reč; kázeň ča/ká žena (pílená); čaše strá/ca sestra (pílená); pod ústami naháčik – podustva míňa háčik; za budovami nula – žabu vdova minula.

6.22 MENŠENKA

Kompozičná hádanka s prvkami tvaroslovnej hádanky. Výsledok dostaneme, ak N podľa štandardných schém zmeníme pridaním PP znamenajúceho zmenšenie kvantity (rozmeru) niečoho alebo HO uvedenou nižšie v bode d) a e). Medzi N a PP sa vyžaduje gramatická väzba. Zmena kvantity, resp. rozmeru vo forme zmenšenia môže vzniknúť týmito spôsobmi:

- pripojením PP, ktorého základom je podstatné meno a ktorý naznačuje zmenu kvantity (rozmeru) predmetu rozdelením na časti (napr. polovica, kus, časť, diel, tretina, zlomok),
- pripojením PP označujúcich zmenšenie (napr. málo, menej),
- slovtvornými predponami pred N (napr. mini-, polo-),
- využitím zdobnenín (napr. kameň – kamienok, kôň – koník),
- utvorením jednotného čísla z množného alebo použitím výrazov v N a vo výsledku, ktoré vyjadrujú zmenšenie kvantity (napr. armáda – pluk – čata – vojak, sneh – vločka),
- kombináciou uvedených spôsobov v ZdT.

Pokiaľ sa výsledok utvorí iba za pomoci zdobnenín, môže sa hádanka označiť aj tradičným názvom **ZDROBENKA**.

Príklady menšeníek:

Trieda – trie dýku sok; Zeus – *diagram*; strapec hrozna – *ministra* pec hrozná; askéta žiali – *po láske* túži Ali; stehy ladné – ste hladný?; jaky u brata Jakub ráta; máta celá rodina – má talent Eta; týždeň – ľal'a, sob otál'a; voliči mesta Nice – *nanovo* líčime stanice; esá, kel – *minie* sa *mi níkel*; Séma, stóry – *na nose máš Estin Astor* (zn. rúžu).

6.23 MIESTENKA

Kompozičná hádanka. Výsledok miestenky dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme príslovky, príslovkové určenia miesta, prirodzené spojenia slov označujúce miesto ako odpoveď na otázku kde, odkiaľ, kade a kam (napr. ďalej, tu, tam, nadol, nikde, na zemi, sem a tam). Ako PP sa nemôžu použiť výrazy obsahujúce zemepisný názov. Ucelené a logické slovné

spojenia s dvojnásobným určením miesta (napr. hore za lesom) sa pokladajú za povolené, t. j. za výnimku zo zákazu reťazenia PP.

Príklady miesteniiek:

Ara – **Tamara**; ráno – rán **osem**; štetka – **Ind** ešte tká; bas, kuma – básnik **deku** má; lnari, meter – **seminarista Demeter**; mat má rodička – má tmavší **Róm sveter** od lčka; narval páchne, malva – **veterinár** v Alpách nemal **vatu**; usí/**najú husi** (pílená); Tur/**ka desí** tur (pílená).

6.24 MNOŽENKA

Kompozičná hádanka s prvkami tvaroslovnej hádanky. Výsledok množenky dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme PP znamenajúci zväčšenie kvantity (rozmeru) niečoho, alebo HO uvedenou ďalej v bodoch c) – e). Medzi N a PP sa vyžaduje gramatická väzba. Zmena kvantity, resp. rozmeru vo forme zväčšenia, môže vzniknúť týmito spôsobmi:

- a) použitím vhodného výrazu ako PP vyjadrujúceho množstvo väčšie, ako udáva N (napr. tri, sto, veľa, obe, tucet, stokrát, kopa, neúrekom, záplava), pričom za vhodný PP sa pokladá aj počet vyjadrený rímskou číslicou,
- b) použitím predpony vyjadrujúcej zväčšenie kvantity pred N (napr. poly-, sú-),
- c) utvorením množného čísla z N (napr. hosť – hostia, lišta – lišty, pole – polia),
- d) použitím hromadných pomenovaní (napr. jedľa – jedlina, vojak – čata – rota – pluk),
- e) opakovaním N (napr. kat, únik – Katka tká tuniky),
- f) kombináciou už uvedených spôsobov v ZdT.

Príklady množeniiek:

Známe vak – z Námestova kov; láva – **stoná sob** kylavý; delo, oval – dielko **Patrik** ratoval; jedľa, žiak, čara – jedli náš koláč ary; Grék, veta – **desia tigre** civety; hudobník, somár – kape laso Mare; Ír **zas tupí** rov; nápor otca na porotcov.

6.25 MOCNENKA

Kompozičná hádanka. Výsledok dostaneme, ak k jednotlivým N podľa štandardných schém pridáme PP vyjadrujúci v matematike umocňovanie (napr. na stú, na pí, na trinástu, na mínus piatu, na dvojtú, na nultú) alebo aj obdobný PP s jedným písmenom (napr. na m, na n, na e – nemožno použiť fonetické znenie názvu písmena, s výnimkou takých zaužívaných tvarov ako na entú, na ixtú).

Príklady mocneniiek:

Širák – **nás tuší** Rak; raž, líca – **nádražná ulica**; rad zámkov – **nahrádzam** kov; mamka, mám **kanastu**; Eva **nám inú** spieva; Mela/**na** smelá (pílená).

Príklad chybnnej tvorby: peň – **natri stupeň** (použitie slovesnej predpony „na-“ v mocnenke je nekorektné pre etymologickú príbuznosť s predložkou „na“).

6.26 NEPRAVKA

Kompozičná hádanka. Výsledok dostaneme, ak pred N (ako N vrátane slov v rozvitých výrazoch prichádzajú do úvahy len podstatné mená, prídavné mená a príslovky) pridáme ako PP predponu dodávajúcu slovám význam niečoho nepravého, falošného či napodobňovaného – spravidla predponu pa-. Popri nej možno použiť aj iný obdobný PP (napr. pseudo-, kvázi-).

Príklady nepraviek:

Nika – **panika**; síra – **pás** Íra; saká **pasáka**; triko, čibuk – **Patrik opáči** buk; Nóra malá káva – **panoráma** lákavá; sako Leny – **pasák opálený**.

6.27 OBLOŽKA

Mutačná hádanka. Výsledok dostaneme, ak k N (v ZT musí byť najmenej 3-písmenový, v ZdT je prípustné aj 2-písmenové slovo v N) z obidvoch strán pridáme písmeno. N možno obložiť aj zhlukom, t. j. skupinou rovnakých písmen, ale zhluky aspoň pri jednom N musia byť zrkadlovo symetrické. Ak je N viacdielny, obkladá sa každá jeho časť. N vo forme rozvitého výrazu sa obkladá ako celok alebo každé slovo osobitne. V jednej hádanke možno kombinovať obkladanie N písmenami aj zhlukmi.

Príklady obložiek:

Etudy – **je** tu **dym**; eternit – **meter nite**; nemehlo – **tneme hloh**; múr na myse – **ch**múrna **mysel'**; kokos **ako kost'**; hodinára **zhodí náraz**; tep, los – **oteplilo sa**; arat, uzda – **maratónu** **zdar!**; šál, capi (chlapi, expr.) – **skúša luk starca pirát** (zhluková); hanili d/**lháni lido** (pílená).

6.28 OBMENKA

Mutačná hádanka. Jej N musí tvoriť rozvitý výraz (výrazy). Spoluhlásky N v obmenke zostávajú vo výsledku nezmenené a rovnako aj ich poradie. HO sa týka iba samohlások. Samohlásky sa ľubovoľne zamieňajú za iné samohlásky (iba zmena dĺžky samohlásky nestačí), vypúšťajú sa, vsúvajú alebo pridávajú. Zameniť alebo vypustiť sa musia všetky samohlásky N. Samohlásky alebo viac samohlások možno pridať (vsunúť) na ľubovoľné miesto N, teda aj pred alebo za N (aj keď tam predtým nebola nijaká samohláska). V prípade slovenských dvojhlások, ale aj „dvojhlások“ v prevzatých slovách cudzieho pôvodu (tradične pokladaných za cudzie), ako aj zhlukov viacerých samohlások sa pri zámene nesmie vo výsledku použiť nijaká z pôvodných samohlások. Platí to aj pre opačný postup, keď sa samohláska v N mení vo V na zhluk viacerých samohlások. Pri tejto riešiteľsky náročnej hádanke by sa mali dodržiavať zásady, ako je adekvátny opis námetu hádanky, zodpovedajúci slovosled podania N aj výsledku v textovom spracovaní, použitie ucelených a primerane známych slovných spojení. Výsledkom môže byť iba rozvitý výraz alebo veta.

Príklady obmeniek:

Kuruc – kreácie; sokoly netopili sa – Skalnaté pleso; baraky v Amerike – búrkové mraky; láka lieska hada – lukulské hody; palina, aréna – Pole neorané; o pôde mýty, oper si deku – podmet a prísudok; stará minca, tréner – sto eur má na gitaru Nora; Napol Anto/n plentu (pílená).

6.29 OBNAŽKA

Mutačná hádanka. Výsledok dostaneme, ak od N (musí byť najmenej 4-písmenový) z obidvoch strán odsunieme písmeno. N možno obnažiť aj odsunutím zhlukov, t. j. skupín rovnakých písmen, ale zhluky aspoň pri jednom N musia byť zrkadlovo symetrické (odsúvanie zhlukov so zachovaním poradia písmen možno využiť pri niektorom N v ZdT a SkT). Ak je N viacdielny, obnažuje sa každá jeho časť. N vo forme rozvitého výrazu sa obnažuje ako celok alebo každé slovo osobitne. V jednej hádanke v ZdT a SkT možno kombinovať odsúvanie písmen a zhlukov.

Príklady obnažiek:

Buzola – uzol; **lesostep** – eso ste; **ubúda** búd; **dnes káčer** neskáče; **po** čísle **pýcha** – oči slepých; **ch**múrna **mysel'** – múr na myse; **straka, stóra** – traktor; **sokol, mlieko, praky, tovar** – okolie Krakova; **vták** – **brat** tára; **tango, Plickove diela, kordy** – Anglicko vedie lord; **baobab, pole kop** – **oblek** (zhluková).

6.30 OBRATKA

Permutačná hádanka. Výsledok obrátky dostaneme spätným čítaním ľubovoľnej časti N v dĺžke najmenej štyroch písmen (*obracaná časť môže byť na začiatku, na konci alebo vo vnútri N*). Súčasne obracaná časť nesmie predstavovať N celý (zvyšok N zostáva nezmenený). Ak sa N skladá z viacerých častí, spätné čítanie je povinné pri každej z nich, ale v takom prípade stačí, ak je podmienka minimálnej dĺžky štyroch spätne čítaných písmen splnená aspoň v prípade jedného N, pričom v ostatných N nesmie mať obracaná časť menej ako tri písmená. Ak má N formu rozvitého výrazu, možné je spätné čítanie vo všetkých slovách alebo iba v N ako celku, ale potom treba rovnako postupovať v prípadnom ďalšom rozvite N.

Príklady obratiek:

Snímka **M**inska; Lučenec, pohan – **ne**čul **echo** pán; mokasína, Malše, Kréta – **sako** mi na**šla** **metérka**; **katedra**, **Vilas** – Katar delí vás; **katedrála**, **bas** **Imra**, **vín** raj – Katar delami sa bráni vraj.

6.31 ODSUVKA

Mutačná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak z N (musí byť najmenej 4-písmenový) odsunieme zľava alebo sprava písmeno. Pri ZdT odsunieme písmeno z každého čiastkového N (nemusí byť z tej istej strany slova). Ak je N vo forme rozvitého výrazu, môžeme odsunúť písmeno z každého slova alebo písmeno z N ako celku, ale potom treba rovnako postupovať aj pri ďalšom rozvite N.

Príklady odsuviiek:

Sláva – láva; **O**strava – strava; **z**vieratka – Viera tká; **otr**asy trasy; sklad **skla**; **O**dra, kulak – Drakula; hora, **tkáč**, **tok**, **roláda** – horká čokoláda; náhrad/ná hra (pílená); **bledo**/I Edo (pílená).

6.32 OHÝBAČKA

Tvaroslovná hádanka. N ohýbačky je vždy ucelený rozvitý výraz (výrazy) alebo viacslovná veta, kde sa každá súčasť N „ohne“ formou skloňovania, časovania alebo stupňovania (musia sa použiť aspoň dve z týchto HO), čím dostaneme výsledok. Gramatická väzba medzi slovami, ktoré sa po časovaní, skloňovaní alebo stupňovaní jednotlivých slov N uplatnia vo výsledku, nemusí byť dodržaná.

Príklady ohýbačiek:

Nad'abím na lamu – Nad'a bila ma; budem u nás – stenám; máme kar – maškary; nesiem listy Eve – nesmelí ste vy; mama chýbala na kare – má muchy bájkar; pri Odre Zuza doláme rárohu z Báčky – odrazu zdolá murár ohýbačku; zriem baňu z rúbane.

6.33 OPÄTOVAČKA

Kompozičná hádanka. Výsledok opätovačky dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme ako PP slovo alebo prirodzené slovné spojenie vyjadrujúce opakovanie alebo dlhšie trvanie deja či stavu (napr. ešte, zas, znova, opäť, sto ráz, ešte raz).

Príklady opätovačiek:

Terka – **zá**sterka; Bari – **za** seba **riešte**; páva **zaspá**va; dom **za** **sadom**; tupí rov **zá**stup Írov; Pisa, Most – **zaspí** Sam **ostopät'**.

Príklad chybej tvorby: kábel – **z** **Novák** Ábel (etymologická príbuznosť **znova** x **Nováky**).

6.34 OPYTOVAČKA

Kompozičná hádanka. Výsledok dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme opytovacie zámeno, slovo alebo prirodzené slovné spojenie vyjadrujúce otázku (napr. ako, či, kam, prečo, kedy, o kom, otázka). Medzi N a PP sa vyžaduje gramatická väzba.

Príklady opytovačiek:

Ión – **kamión**; árie – **oko Márie**; vankúše tri – **Očovanku šetri**; lúč, okraje – **lúčka mokrá** je; sedan, zúženie – **k Toryse Dana kozu ženie**; papier **a kopa** pier; do maku doma **kukám**; na Ja/na jačím (pílená).

6.35 PÁDOVKA

Tvaroslovná hádanka. Výsledok pádovky dostaneme, ak N vyskloňujeme v jednotnom alebo množnom čísle a súčasne zmeníme tvar slova v N (preto napr. náhrada nominatívu za rovnako znejúci akuzatív nie je požadovanou zmenou). Pri skloňovaní N možno použiť aj predložky viažuce sa s adekvátnym pádom. Lokál musí byť s predložkou. Nesklonné podstatné meno možno použiť v N, len ak sa vo výsledku uplatní s predložkou (a naopak, ak je v N s predložkou). Hromadné podstatné mená sa nepoužívajú v množnom a pomnožné v jednotnom čísle. V pádovke možno využiť pílenie, ak skloňované podstatné meno, zámeno alebo prídavné meno zostane celé. V riešení treba uviesť N v takom páde a s takou predložkou, ako bol opísaný.

Príklady pádoviek:

Cesto – cesta; ručiteľ – ručí tel'a; žinka – dožinky; demokrati, víla – prídem o kratochvíle; pri skalách, lama, oje – med získala milá moja; po cite žia/ci túžia (pílená); nudou Sim/onu desím (pílená).

6.36 PERMUTOVKA

Permutačná hádanka. Je formou prešmyčky postupnej. Z prvého N podľa pravidiel prešmyčky získame medziprodukt – prvý čiastkový výsledok, ktorý súčasne tvorí N pre ďalšie „prešmyknutie“ písmen a získanie ďalšieho výsledku. Postup zopakujeme aspoň dva razy.

Príklady permutoviek:

Oknár – konár – nárok – ráno – korán – Nórika – orkán; korma – mokrá morka – komár má rok; nejem menej – Jemen; pravítko – trpákovi patrí kov – protivka; Otov hrniec – nehovor tic/ho v Cortine (pílená).

6.37 POCHYBOVKA

Kompozičná hádanka. Výsledok dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme slovo alebo prirodzené slovné spojenie vyjadrujúce pochybovanie, váhanie, neistotu (napr. asi, snáď, vari, hádam, len aby, circa, cca, ca).

Príklady pochyboviek:

Val – **valasi**; Roma – **tuš Imro** má; tma – **Lena byt** má; pólo – **poloha dám**; čnelka malá – **varič** Nelka mala; starý hnát – stá rýh na **tvári**; tér vám **teraz dávam**; záha, val, manká – **zahalená bývala sivá Rimanka**; kupé, tok – kúp **Ele nábytok**; lak, lak, lak – **láka siláka silák**; La Paz, kosy – lapá **Zvarík** osy.

6.38 POLORÁČIK

Permutačná hádanka. Výsledok poloráčika dostaneme z N, ktorý musí byť najmenej trojdielny (ZdT alebo rozvitý výraz) tak, že sa jednotlivé časti náznavu čítajú striedavo normálnym alebo ráčikovým spôsobom. Zčať možno ktorýmkoľvek z uvedených spôsobov.

Príklady poloráčikov:

Zákal, astra, topás, kana – láka zas trasa potkana; Tatranec, káva, lavór – cenár tatka varoval; korán, oval, kulisa, ytrium, vorvaň, noša, buket, Anka – nárokovala si lúky tri u mňa v rovnošate Kubánka.

6.39 POLOVSUVKA

Permutačná hádanka. Jej základným východiskom je dvojdielny N. Výsledok dostaneme, ak do prvej časti N vsunieme začiatok (najmenej 2-písmenový) druhej časti N a jeho nevsunutý zvyšok sa pripojí na koniec výsledku. Polovsuvka má štruktúru V = A1 B1 A2 B2, príp. A1 B1 A2 B2 C1 D1 C2 D2 (kde A, B, C, D sú jednotlivé náznavy).

Príklady polovsuviek:

Hák Dána – *hádana*; odliv, Važec – *odvážlivec*; dvere, stany – dve *stareny*; slonovina, vára – *slová novinára*; masť, medovina – *máme dosť vína*; osud lazára Hel'pana – *osuhel' padla* za rána; čajník, ródeo, čaša, ríša – *čarodejník očarí šaša*.

6.40 PORADOVKA

Kompozičná hádanka. Výsledok dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme ako PP radovú číslovku, rímske číslo alebo slovo, či prirodzené spojenie slov označujúce poradie (napr. stý, prvý, II, CVI, entý). Medzi N a PP sa vyžaduje gramatická väzba.

Príklady poradoviek:

Bielko – *stebielko*; kóta – *desí atak* Ota; Dora *dorastá*; Ota *clivota*; Sáva sa *valí*; pes trénera – *pestré nerasty*; mám karé, siete – mamka, *reostat nesiete?*; dača, ploty – *stáda často desia teploty*; nebo, naja – skutočne *neboli* na *javisku* točne.

Príklad chybnnej tvorby: Ili (rieka v Ázi) – *civilisti* („stí“ je označenie poradia iba pre životné podstatné mená mužského rodu v množnom čísle).

6.41 POSUNKA

Mutačná hádanka. Výsledok posunky dostaneme „posunutím“ N (musí byť najmenej 4-písmenový) napravo alebo naľavo tak, že z jednej jeho strany odoberieme písmeno a na druhej strane písmeno pridáme. V ZT sa musia odoberať a pridávať odlišné písmená (inak by išlo o presunku). V ZdT a SkT musíme HO posunky urobiť s každým čiastkovým N a v takom prípade platia dve výnimky – niektorý náznav môže byť aj 3-písmenový a písmená zapojené do posunu pri niektorom N môžu byť rovnaké. Ak je N vo forme rozvitého výrazu, možno ho posunúť ako celok alebo každé jeho slovo osobitne, a to ľubovoľným smerom.

VARIANTOM JE **POSUNKA SLABIKOVÁ**.

Príklady posuniek:

Odkaz – bodka; lavína – Slavín; pančuchy – Anču chyt'; odklad Ivo má – hod kladivom; Rakúsko, vanád – hra kúskovaná; okolík, raky – sokolí zrak; Estónc bdel, sedan – šestonedelie Dany; kmotor mal motor malý; sklad/y skla (pílená); vážen/á žena (pílená); ponára dievka náradie v kadi (slabiková).

6.42 PRAVEKOVKA

Kompozičná hádanka. Výsledok dostaneme, ak pred N (ako N prichádzajú do úvahy len podstatné mená, prídavné mená a príslovky) pridáme ako PP predponu pra- alebo iný obdobný PP s významom „veľmi starý“ (napr. praveký, z devónu). Tieto PP nemusia byť len pred N.

Príklady pravekoviek:

Linka – **pral**inka; kobra – **prak** obra; sklo **prask**lo; Sana, Visa – **prasa** **napraví** sa; cesta rýchla, mienka – **prace** starý chlap **ramienka**; večer padlo **pravé** čerpadlo.

6.43 PREDPONOVKÁ

Pozri **PRÍSUNKA**.

6.44 PRENIKAČKA

Permutačná hádanka. Jej základným východiskom je dvojdielny N. Do prvej časti N „prenikneme“ druhou časťou N, t. j. po písmenách resp. skupinách písmen do nej vsúvame tak, aby poradie písmen v každej pôvodnej časti zostalo zachované. Druhá časť N môže byť obsiahnutá v prvej časti N bez zvyšku alebo jej zostávajúce písmená tvoria koniec výsledku. Prenikačka má štruktúru $V = A1 B1 A2 B2 A3$ alebo $V = A1 B1 A2 B2 A3 B3$, kde A, B sú jednotlivé náznamy.

Príklady prenikačiek:

Pol'nica, had – pohľ**ad**nica; kosa, liek – **kolieska**; porta, tréner – **portrét Nera**; mantila, firmy – má **Fín tri lamy**; vinice – tenista v **tieni stanice**; baran beží, kapor – **bárka** na **pobreží**; Šumava, klientka – **škúlíme na vtáka**; diamanty v saku – **dívam sa na Kúty**.

6.45 PRENIKAČKA SLOVNÁ

Pozri **VSUVKA SLOVNÁ**.

6.46 PRESUNKA

Permutačná hádanka. Výsledok dostaneme, ak presunieme písmeno na ľubovoľné iné miesto N. V ZdT treba urobiť presun v každom čiastkovom N alebo (pri párnom počte čiastkových N) stačí urobiť jeden presun medzi dvomi susediacimi N. V námete ako celku takýto redukovaný presun nemožno kombinovať s normálnym.

Variantom hádanky je **PRESUNKA SLABIKOVÁ** a **PRESUNKA SLOVNÁ**.

Príklady presuniek:

Plesnivce – ples v Nice; Monteverdi, sená – montér vedie nás; svitá, nite – vítaní ste; opri sa o psia; pustou pam/pou stúpam (pílená); rivali varili (slabiková); pór arata, magnólie, dláta – poráta ráno mág lietadlá (slabiková); praslička, stoka – praská stolička (slabiková); bohyne maté, seno – bosé nohy nemáte (slovná); pod arénou Aš – podarená šou (slovná).

6.47 PREŠMYČKA

Permutačná hádanka. Výsledok prešmyčky dostaneme prešmyknutím (prehodením poradia) písmen v N. N prešmyčky môže mať minimálnu dĺžku šesť a maximálnu 16 písmen. Za názvom hádanky možno (s ohľadom na riešiteľnosť) uviesť bližšie, čoho sa výsledok týka (napr. zemepis, film, medicína, šport, harmonická (hľadaný výsledok má istým spôsobom

harmonizovať s N) alebo sa ako pomocná informácia uvedie počet písmen výsledku (napr. V = 15). Pokiaľ má prešmyčka dva, resp. viac N, je nevyhnutné vykonať HO, t. j. prešmyknutie písmen v každom N osobitne s nasledujúcim zlúčením do výsledku (pri viacerých N nemožno „zosypať písmená do jedného koša“ a tak utvoriť výsledok).

Poznámka: V špeciálnych „prešmyčkových“ súťažiach, ak to dovoľujú propozície, sú možné (na spestrenie) čiastočné odchýlky od uvedených pravidiel prešmyčky, napr. povoliť pílenie v prešmyčke, mäkčeň používať ako písmeno V, resp. v (a naopak), alebo sa môže presúvať na iné písmená, ktoré sa s mäkčeňom môžu písať, povoliť, aby sa dĺžeň používal ako písmeno I resp. i (a naopak), príp. iné odchýlky. V takýchto prípadoch sa musia dodržať dĺžne v celom námete.

Variantom hádanky je **PREŠMYČKA SLABIKOVÁ** (N musí byť minimálne 4-slabičný).

Príklady prešmyčiek:

Oblaky – kobyla; Torysa – otrasy; skalp, ažúra – alpská ruža; Iva stála vonku – visutá lanovka; lekár stene v noci – rekonvalescenti; neustriehol Helén sirotu; mapa Kanady – páka dynamo (slabiková); slimáky z hája – majáky zhasli (slabiková); Lehára ne/hrá Elena (pílená).

6.48 PRIDÁVAČKA

Mutačná hádanka. Výsledok dostaneme, ak k N, resp. do N, pridáme (prisunieme, vsunieme) najmenej dve rovnaké písmená alebo skupiny písmen (zhluky). Ak sa N skladá z viacerých čiastkových N, treba uvedenú HO uplatniť pri každom z týchto N, alebo alternatívne tak, že sa pri každom N takáto HO uplatní s iným písmenom či zhlukom (druhá alternatíva sa môže využiť aj pri rozvite N). Pri viacnásobnom N stačí, ak sa do čiastkového N pridá len jedno písmeno (zhluk), a to za predpokladu, že sú pridávané písmená (zhluky) rovnaké v celej hádanke.

Príklady pridávačiek:

Krk – korok; Spofavit – *spor* o *favorit*; rota, pusta – *karotka* a *kapusta*; E. A. Poe, tóry – *éra prorektor*ky; Loire, ras, sen – *loví v revíri asistent*; ja o váhu dbám, Kaunas – jazzová hudba *zmĺkla* u nás; lúka pri astrách – luk a *šíp šíria* strach.

6.49 PRÍDAVNENKA

Tvaroslovná hádanka. Výsledok prídavnenky dostaneme, ak z N utvoríme prídavné meno. N môže byť podstatné meno, príslovka, sloveso alebo stupňovateľné prídavné meno a N je možné používať v rôznych tvaroch, nielen v základných. Prídavnenka sa smie píliť, ale iba tak, aby slovo N, s ktorým sa robí HO, zostalo celé.

Príklady prídavneniek:

Pechota – pec hotová; dobrá tretina – lep šiatre, Tina; divá trieda – nájdí v šiatri Eda; mak, členok – má kováč len kovy; jas, mólo – ja sním o love; noha, cena – nožnice nové; hundral Hun dravý; náhlím sa na hlivy.

6.50 PRÍPONOVKA

Pozri **PRÍSUNKA**.

6.51 PRÍSUNKA

Mutačná hádanka. Výsledok prísunky dostaneme, ak prisunieme písmeno k N, a to na jeho začiatok alebo koniec. Pri rozvite N a ZdT túto HO urobíme s každým slovom N osobitne

alebo s N ako celkom, pričom forma prisúvania (začiatok, koniec N) je ľubovoľná.

Ak sa prisúva na rovnakú stranu, zodpovedá to staršiemu chápaniu **PREDPONOVKY** alebo **PRÍPONOVKY**, čo možno tiež použiť.

Príklady prisúniek:

Moria – moriak; horká **uhorka**; rojko, rov – roj **komárov**; ostrie, rana, amok – **zo striebra náramok**; Orinoco, alizarín, Om – **chorí nocovali za rínkom**; meria/me riad (pílená); stvára pe/stvá raper (pílená); Odin, rovina, Avar, kuša, kaz, apel – **hodinárovi nadáva Rakúšanka z kapely** – hádanky (s tajničkou).

6.52 PRIVLASTŇOVAČKA

Kompozičná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak k N podľa štandardných schém ako PP pridáme privlastňovacie zámeno (napr. môj, tvoj, svoj, náš, váš, jeho, jej, ich, ničí, dačí, niečí, čísi, voľací, hocičí, číkoľvek). Medzi N a PP sa vyžaduje gramatická väzba.

Príklady privlastňovačiek:

Kal – kalich; líčka – **je holička**; zviera – **zvieram oje**; tovar obalený – **je hotová róba** Leny; Lála dych lapá – **našla** lady chlapa; téma, tikety – **na šate mávaš** etikety.

Príklad chybnnej tvorby: úrad – **mám inú** rád (PP nie je privlastňovacie zámeno).

6.53 PROTIVKA

Kombinovaná hádanka s prvkami kompozičnej hádanky. Spravidla je podobne ako zlúčenka bez PP, ale s antonymickým (protivkovým) vzťahom medzi N a výsledkom. Výsledok dostaneme, ak N vyjadríme jeho protikladom čiže antonymom (opozitom). Pri zmene N na výsledok sa môžu použiť aj pomocné slová, ako aj predpony (anti-, opak, protiva). Utvorené antonymum musí byť vo výsledku v rovnakom gramatickom tvare (páde, čase alebo čísle), ako bolo pôvodné slovo v N.

Príklady protiviek:

Nepozná noc Viedeň; stúpam k lesám; veľa miest – mal oko panic; jeseň suchá – kofa jarmok rada má; jasno, leto, zima, mrazy – Búr kazí malé tovary.

6.54 PRVKOVKA

Kompozičná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak N podľa štandardných schém zmeníme pridaním PP týkajúceho sa názvoslovía a skratiek chemických prvkov. PP môžu byť:

- a) značky chemických prvkov a izotopov,
- b) slovenské názvy chemických prvkov a izotopov,
- c) latinské názvy chemických prvkov.

Príklady prvkoviek:

Reči – **smrečina**; mak, éra – má **kaleráb Róm**; kry, vale – **ukrýva leva pník**; kalan, rasa, kávy soka – **lákala Nóra Saska vysoká**; suchá tarica – **nesú chatári capa**; kúp tuje – **osku pán ti montuje**; dej, tesára nosník, mustry – **neondejte sa ráno s nikým u strýca**.

6.55 PYRAMÍDOVKA

Kombinovaná hádanka s mutáciou a permutáciou (s ubratím písmena a súčasne so zmenou poradia všetkých písmen – musia sa uplatniť súčasne obidve HO). Z prvého N hádanky uberieme jedno písmeno a zároveň zmeníme poradie zostávajúcich písmen (prešmykneme), čím

dostaneme nové slovo alebo výraz (medziprodukt), ktoré sa stáva N pre ďalšiu identickú HO. Tento postup opakujeme najmenej raz, takže posledný takto získaný jednoslovný alebo rozvitý výraz (môže zahŕňať predchádzajúce medziprodukty) tvorí výsledok pyramídky.

Variantom hádanky je **PYRAMÍDOVKA SLABIKOVÁ**.

Príklady pyramídiok:

Vráska – krava – vrak; sviňa kus skuvíňa – vikuňa; Dagmar má dar rada; žandárova oranžáda – ražná od ožrana; Ivica je viacej vajec; nesie brat nie staré tanriere neteri; roláda šamana, malá rošáda, šál Adama (slabiková).

6.56 PYRAMÍDOVKA ZRKADLOVÁ

Kombinovaná hádanka. Výsledok vzniká súčasným použitím HO podľa pravidiel pyramídky aj lavínovky, pričom v prvom N (musí byť najmenej 5-písmenový a byť aj prvým slovom rozvitého výrazu, resp. rozvitým výrazom ako celok) uplatníme HO pyramídky, čím dostaneme medziprodukt, ktorý súčasne tvorí N na opakovanie HO pyramídky. Postup smeruje k nájdeniu najkratšieho slova („vrcholu pyramídy“). Od tohto slova (medziproduktu, ktorý možno chápať aj ako N uprostred hádanky) uplatňujeme zrkadlovo proti úvodným N opakovanú HO lavínovky, a to až do dosiahnutia slova s identickým počtom písmen, ako mal prvý N. Vyžaduje sa, aby aspoň časť námetu tvoril rozvitý výraz.

Príklad pyramídky zrkadlovej:

Siláka láska, klas, lak, alka, kalan na kale; malá ruka kalamár makala – mláka ma láka – klamára mátal rak.

6.57 RÁČIK

Permutačná hádanka. Výsledok ráčika dostaneme spätným čítaním N po písmenách. Ak je náznak rozvitý alebo ak ide o viacdielny N v rámci ZdT, možno spätne čítať každé slovo osobitne alebo celý N ako celok.

Príklady ráčikov:

Rároh – horár; korienok – kone Írok; sedí Kamil – ide slimák; čerpá vodu bej – je budova preč; Manet, šíp – píšete nám; Kubo lká, madison – nosí dáma klobúk; Čína, senát, sen – nestane sa nič; na stole mak, Labe – kamelot sa nebál; Ema, mot/to máme (pílená).

6.58 RÁČIK STREDOVÝ

Permutačná hádanka. Jej náznaková časť tvorí začiatok hádanky, ten sa končí stredovým písmenom a od neho sa pokračuje spätným (ráčikovým) čítaním písmen tvoriacich začiatok hádanky (výsledok pri čítaní spredu aj zozadu má ten istý zmysel). Stredové písmeno nesmie zostať izolované, ale musí byť súčasťou niektorého slova výsledku.

RÁČIK SKUPINOVÝ. HO charakteristická pre RÁČIK STREDOVÝ sa opakuje v skupinách písmen nasledujúcich po sebe najmenej dva razy, spravidla s využitím pílenia slov. Skupiny písmen samy osebe nemusia mať zmysel – ten získavajú až po ich vzájomnom spojení do uceleného výrazu alebo vety.

Príklady ráčikov stredových:

Korok; morka za krom; žold odlož; osoba naboso; lodivodov idol; nájde med Ján; rýpeme zo zeme pýr; na rabína gáni baran; má diery syr eidam?; bor halí v Arade bedára Vila hrob.

Príklady ráčikov skupinových:

Uku/lél/e ne/mám; rár/oh o/dletel d/eve; cíc/er vo vre/ci c/hce Čech; nechce n/ávod vdova; na panvici vidíme muchu.

Príklad chybné tvorby: Idol v lodi (osamotené stredové písmeno).

6.59 RÁMCOVKA

Obrazcová hádanka s neúplnou krížovou väzbou slov. Jej riešením musí byť súvislý a ucelený text vo forme vety alebo rozvitého výrazu, ktorý dostaneme postupným vpísaním slov do 2 (3) vodorovných a 2 (3) zvislých „líšt“ vo forme mriežky (#). Koniec slov musí korešpondovať s koncom líšty, a preto pílenie nie je povolené.

Variantom hádanky je **RÁMCOVKA SLABIKOVÁ**, v ktorej sa do líšt namiesto písmen vpisujú slabiky.

Príklady rámcoviek:

Pilot neraz tiket podal; nechal rabín ženám balík; od nás Zdena odíde rázne; zmanipuloval málovravného ornitológa Peloponézan (slabiková).

6.60 RÉBUS

Kombinovaná hádanka. Jej výsledok dostaneme rozličným čítaním prvkov a grafických znakov N nasledujúcimi spôsobmi:

- normálnym fonetickým čítaním písmen a znakov (napr. dé, zet, písmeno V, alfa, trojka, plus, ku, čiarka, zlomok),
- vyjadrením polohy, tvaru, veľkosti prvkov N (napr. veľké, malé, ležaté, tučné),
- vyjadrením vzájomných vzťahov alebo polohy medzi jednotlivými prvkami (napr. pár, za, zľava, medzi, pod, spolu a i.).

Rébus sa podáva ako nápisová hádanka, ale môže byť spracovaný aj v texte alebo ako kreslená hádanka. V rébusoch sa môžu používať aj písmenové značky (napr. € = euro, M = mega, m = mili), značky v spojení s číselnými hodnotami (napr. °C), čísla a matematické znaky (napr. + / - / x = plus / mínus / krát a pod.) a rímske čísla.

Príklady rébusov:

Deň – príde jeseň (pri Dé je s E Ň) ; tak – kapota (ká po ta); CII – stopári (sto, pár l); kopáči – Lenko páči sa mi (len kopáči sami); slama – pohroma desila ma (pohromade s i lama); mama, mama, mama – pošty Ríma (po štyri ma); Janko – Japonsko (JA, po N s K O); p = d – pero v násade (pé rovná sa dé); ara stá/le narastá (pílený).

6.61 REŤAZOVKA

Permutačná hádanka. Slová reťazovky tvoria uzavretý reťazec, v ktorom slabika (zhluk) na konci prvého slova tvorí prvú slabiku (zhluk) nasledujúceho slova. Táto HO sa využije najmenej dvakrát. Posledné slovo sa musí končiť takou slabikou (zhlukom), akou sa začína prvé slovo, aby bol reťazec úplný. Do reťazca sa spájajú všetky písmená použitých slov, ale môže sa využiť aj alternatívny postup, pri ktorom stredné písmená či zhluky v jednotlivých slovách nie sú do reťazca zapojené. V takom prípade musia nezapojené písmená po ich zlúčení vytvoriť samostatné slovo (výraz) a je tajničkou hádanky (v opise to treba primerane naznačiť).

Príklady reťazoviek:

Laso – sokol – kolba – basa – Sala; slovo – voda – daman – manká – káma – maslo; masku skúma mama; Tomáš má šidlá i dláto; otáznik, niklák, akolády, lady **motá** – zlom (s tajničkou).

6.62 RODOVKA

Tvaroslovná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak N dáme do iného rodu, príp. zmenu rodu označíme inak (napr. maskulínium, neutrum). Súčasne je nevyhnutné dodržať, aby získané slovo bolo utvorené gramaticky správne, resp. logicky, a tak sa uplatnilo v rámci výsledku. Hádku možno pľiť, ale tak, aby slovo, s ktorým sa robí HO, zostalo celé.

Príklady rodoviek:

Kalvín – kal vínka; odraný samček – od rána sa mi čká; elévka – neutrú model Evky; škrieka tukan – škrie Katu kanka; traja emiri – triem Írky.

6.63 ROHÁČIK

Obrazcová hádanka s úplnou krížovou väzbou. Jej výsledkom je súvislý text, ktorý sa po rozpísaní do obrazca roháčika (najmenej štyri riadky a stĺpce) môže čítať vodorovne aj zvisle. Koniec riadka či stĺpca nemusí korešpondovať s koncom slova, čiže možno využiť pílenie, čo sa nemusí osobitne označovať pri názve hádanky. Prípadné otočenie obrazca roháčika treba s ohľadom na riešiteľnosť označiť.

Variantom hádanky je **ROHÁČIK SLABIKOVÝ**. Platia pri ňom tie isté pravidlá, iba minimálne rozmery roháčika sa redukujú na tri riadky a stĺpce.

Príklady roháčikov:

Jelše pľiš; moria oči kritika, zháňa koňa sváko (slabikový); nemá Dana má doma damana (slabikový); pre let reve Peter (pílený, otočený)

6.64 ROZKAZKA

Tvaroslovná hádanka. V N musí byť aspoň jedno sloveso samostatne (môže byť v ľubovoľnom tvare) alebo ako súčasť rozvitého výrazu. Výsledok dostaneme, ak sloveso v N dáme do imperatívu (pri dodržaní slovesného vidu). K imperatívu sa môže pridať aj náležité osobné zámeno. Pri uplatnení imperatívu vo vete alebo rozvite výraze treba dodržať príslušnú gramatickú väzbu medzi slovami. V rozkazke možno využiť pílenie, ak sloveso zúčastnené na HO zostane celé.

Príklady rozkaziiek:

Uhnúť sa – Uh, Nisa; o vosku píšem – ovos kúpiš; zastoknúť, číhať – zas tok ničí háj; rozkázať, neprosiť, odnieť – Rózka žne proso dnes; našijem, norím, istím – naši tenoristi; kváriť, topiť, rosiť – kvarteto prosté; nesiem, lemy šiť – nesmelé myši; máča E/ma čaje (pílená); nesieme d/nes med (pílená).

6.65 SMEROVKA

Kompozičná hádanka. Výsledok smerovky dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme príslovky a prirodzené spojenia slov označujúce smer ako odpoveď na otázku odkiaľ, kade a kam (napr. zľava, ďalej, na juh). Ako PP sa nemôžu používať výrazy obsahujúce zemepisný názov. Ucelené a logické slovné spojenia s dvojnásobným určením miesta (napr. zdola nahor) sa pokladajú za povolené, t. j. za výnimku zo zákazu reťazenia PP.

Príklady smeroviek:

Tenzia – **zdolaná Hortenzia**; je dáma sama – jed a masa **mazľavá**, váš iPod – v Aši **podnikám**; vytie, kiná – vytiekol **mok Osokina** (literárna postava).

6.66 SKRÝVAČKA

Mutačná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak z obidvoch strán N (môže sa čítať aj obrátene, ako ráčik) odsunieme ľubovoľný zhluk písmen (prípadne jedno písmeno a zhluk), pričom platí pravidlo, že výsledok musí byť obsiahnutý vo všetkých častiach N a počet písmen výsledku nemôže byť menší ako počet odobratých písmen. V staršej forme skrývačky je výsledok utajený (skrytý) vo vete či v básničke, ktorá prakticky vcelku tvorí N skrývačky. Obyčajne ide o nejaké slovo alebo rozvitý výraz z istého odboru, ale takýchto utajených výrazov môže byť aj viac. Slovo, ktoré tvorí výsledok skrývačky, môže byť v texte ukryté aj obrátene.

Príklady skrývačiek:

Množenka – nože; **pás trávy** – astra; **jarabica** – Arabi; **jadro z dyne** – drozdy; **tmavá muška** – Šumava; **filodendron** – lode NDR; **počkáme dve dietky** – očka medvedie; **ženy Sasi dorantali** – narodí sa syn; **zosobášena osoba**; **bzdochy na lípe** zdochýnali.

6.67 SPOJKOVKA

Kompozičná hádanka. Výsledok spojkovky dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme gramatické spojky (napr. a, ale, alebo, by, že) alebo ich prirodzené spojenia (napr. aj keby, čo ak).

Príklady spojoviek:

Neva – **Ženeva**; kára **pre tokára**; maléry, naje – malé **ryby žena** je; suma, riavy – sú malé **dva žeriavy**; cúvnu cisári – **nehcú** vnuci sárí; orech, lad – **doky more** chladí; Úpa st/úpa **stále** (pílená).

6.68 STRIEDAČKA

Mutačná hádanka. Jej výsledok dostaneme zo slov N (musí byť najmenej dvojdielny) tak, že sa k jednotlivým častiam z obidvoch strán prisunie jedno písmeno, pričom písmeno medzi dvomi N je pre obidve slová spoločné. Štruktúra striedačky je xAxBx, xAxBxCx.

Príklady striedačiek:

Verpánok, káva – **zver pán okukáva!**; orkán, rips – **mor kántri psy**; tri áre – **striháreň**; pravá ruka, Alnagon – **opravár ukázal na gong**; ôk zopár, náhľad metéra – **dôkaz Oparína hľadáme teraz**; dom riadne **Edo meria** dnes.

6.69 SÚHLASKA

Kompozičná hádanka. Výsledok súhlasky dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme slovo alebo bežnú skupinu slov znamenajúcich súhlas (napr. áno, ba, tak, fakt, isto–iste, určite, nie inak).

Príklady súhlasiek:

Rany – **barany**; čaj – **bača Jano**; bič, kasa, laso – **babička sa bála soba**; víťaz, cíp, rám, vak – **baví ťa za noci panoráma Novák**; hrana, sépia – hrá na **base piatak**; ranč, hate – **baranča nohaté**; syn kopaničiara – synkopa ničí **Araba**; malý tkáč má lýtka **čisté**; nenormál/ne Nór má **lano** (pílená).

6.70 SÚZVUČKA

Mutačná hádanka zakladajúca sa na fonetike. Jej N a výsledok znejú v zásade rovnako (v podstate je zachovaný ich zvukový obraz), ale rovnako sa nepíšu. Dodržanie kvantity hlások (dĺžňov) je nevyhnutné. Ak sa v hádanke vyskytnú cudzojazyčné slová, treba ich vo výslovnosti

použiť tak, ako sa vyslovujú v príslušnom jazyku (ide najmä o vlastné mená osôb, zemepisné názvy, ustálené slovné spojenia a pod.). V prípade ZdT musí rozdiel medzi písanou a vyslovovanou verziou v porovnaní s výsledkom vykazovať každý N, pričom možno každý čiastkový N čítať osobitne alebo celý N spolu, a to s náležitým spodobovaním medzi jednotlivými čiastkovými N navzájom.

Príklady súzvučiek:

List – Liszt; zvädla palma – zved lapal ma; Gävle (švédske mesto), Secretin (francúzsky stolný tenista) – je v lese kretén; z mesta Ríma tri káry – sme starí matrikári; z lowy delo, pizze – zajo videl opice.

6.71 ŠÍRENKA

Mutačná hádanka. Výsledok dostaneme z N tak, že v rámci jednotlivých častí N použijeme HO prísunky a vsuvky. Obidve HO sa musia použiť aspoň raz, pričom začať možno ktoroukoľvek z nich.

Príklady šíreniek:

Kalika, Kaliská, skaliská; kália, kalina, skalina; port, porta, porota.

6.72 ŠTVORCOVKA

Obrazcová hádanka s úplnou krížovou väzbou. Jej výsledkom býva súvislý text, ktorý sa po rozpísaní do obrazca, štvorca (najmenej štyri riadky a stĺpce), môže čítať vodorovne aj zvisle. Koniec riadka či stĺpca nemusí korešpondovať s koncom slova, čiže možno využiť pílenie.

Variantom štvorcovky je **ŠTVORCOVKA SLABIKOVÁ**. Platia pri nej rovnaké pravidlá, ale minimálne rozmery štvorca sa znižujú na tri riadky a stĺpce.

Príklady štvorcoviek:

Dnes Eman nemá sane; okop kope opäť Peťo; Kamila mimika lákala (slabiková); sklamala mamina lanára (slabiková); schová deva verná denáre (slabiková).

6.73 TÓNOVKA

Kompozičná hádanka. Výsledok tónovky dostaneme, ak N zmeníme podľa štandardných schém pridaním PP týkajúceho sa názvoslovía a skratiek z hudobnej terminológie v rozsahu nasledujúcich tematických okruhov. PP môžu byť:

- značky a názvy tónov a nôt (napr. c, d, e, f, ais, asas, fis, hisis), ako aj fonetické znenie značiek (cé, dé, é, ef, gé, á, há, bé),
- solmizačné slabiky (do, re, mi, fa, sol, la, si) a slabika ut (pôvodne prvá solmizačná slabika, nahradená neskôr slabikou do),
- označenie hudobných stupníc a akordov (napr. D dur, cis mol) alebo ich varianty (v E dure, v A mole).

Príklady tónoviek:

Kant – **diskant**; kult – **fakulta**; klen – **fakle nes**; mal otrúb málo trub**adúr**; rieka, lieska – **utrie kálie skaut**; haravara, trezor, viečka – **dohára v Arade sestre Zore sviečka**.

6.74 TVAROVKA

Kompozičná hádanka. Výsledok dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme prídavné meno alebo prirodzené spojenie slov vyjadrujúce určitý tvar (napr. oválny, šištý,

kónický, ako sud), charakter povrchu (napr. hladký, drapľavý), príp. iné obdobné charakteristiky (napr. tupý, hrubý). Medzi N a PP sa vyžaduje gramatická väzba.

Príklady tvaroviek:

Cer – **ceruzky**; kopija – **tu pako** pija; klady – **oblek** lady; trik – tri **kostry**; ohláška – **tvaroh** Lašky; lipne – **tu čneli** pne; sklá – **os treskla**; barak – Bára **kufor má**; Líza, bal – **hru balí** z **Atén šibal**; dyňu chci, Tibor – **obludy** ňuch cíti bor.

6.75 ÚŽENKA

Mutačná hádanka. Jej výsledok dostaneme z N tak, že sa v rámci častí N uplatní HO odsuvky a výpusťky. Obidve HO sa musia použiť najmenej raz, pričom začať možno ktoroukoľvek z nich.

Príklady úženiak:

Valašky, vlašky, vlaky, laky; špirák, širák, Irak, rak.

6.76 VENO VANKA

Kompozičná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme ako PP osobné, neurčité a záporové zámená v datíve vyjadrujúce venovanie (napr. nám, mi, ti, nikomu, komusi, komukoľvek, jej), prípadne viac zámen spojených spojkou (napr. nám i vám).

Príklady venovaniak:

Psycho – psy **chová**m; sadivá – **Tisa** divá; užovky – **na mužov kývam**; skúma **misku mati**; vydra, hune – vydraté **behúne**; pole, háj zelený – po **lese behajte bez** Eleny; pole, kade, lama – **polemika desila mamu**; znachora ma/zná chorá **mati** (pílená).

6.77 VLNKOVKA

Kombinovaná hádanka založená na princípe postupnej tvorby. S N sa postupne striedavo uplatnia HO podľa pravidiel lavínovky a pyramídovky, pričom sa ako prvá môže použiť ktorákoľvek z nich.

Príklady vlnkoviak:

Klobásky, oblaky, balkóny; na kel páni napálení menia plán; slepota, paleta, polenta, Neapol, Laponec; obleky nové – neobvyklé ebenové kly.

6.78 VLOŽKOVKA

Mutačná hádanka. Jej výsledok dostaneme zo slov N, ktorý musí byť najmenej dvojdielny tak, že medzi slová N vložíme jedno písmeno. Štruktúra vložkovky je AxB, AxBxC.

Príklady vložkoviak:

Op, kance – **opekance**; vrah, skutok – v Rakúsku tok; kúri Zita – **kuriozita**; hrada, ido, strach – hrá David **Oistrach**; osi, osy, osi, val – **osivo syn osieval**; zrie kacír kindžal – **zriedka cirok** Ind žal; popol Eva **popolíeva**; na liste repy našli ste **črepy**.

6.79 VOKÁLOVKA

Mutačná hádanka. Výsledok dostaneme, ak každú samohlásku (vokál) v N zmeníme na inú. Zmena krátkej samohlásky na dlhú a naopak sa za zmenu nepokladá. Spoluhlásky a ich

poradie sa v N a výsledku nemenia.

Príklady vokáloviek:

Poleno – palina; hodinky – hádanka; arborétum – erby rátam; Malužiná mýli ženy; eposy, lýry, zdravý rozum – opísali raz drevári zem; rubeola – velikánsku rybu ulovila Kinská; delíme med elitám, elity – dala mama do laty mulata; cestujú/ci stoja (pílená).

6.80 VSUVKA

Mutačná hádanka. Výsledok vsuvky dostaneme, ak do N vsunieme písmeno. Ak je N rozvítý výraz, môžeme vsunúť písmeno do každého slova alebo do N ako celku.

Príklady vsuviiek:

Kolín – **kaolín**; oska – **osika**; kurzíva – **Kurd** zíva; zátoka, pianá – **zlato kapitána**; kufor, duše, lom – ku **fjordu šiel som**; protéza, hračky – **prosté Záhoráčky**; neor lán, somár, Alsasan – **New Orleansom táral sa Swan**; supa ne/sú panie (pílená); rieka be/rie káble (pílená); vyskočí vysoko cí/lška lyska (pílená, postupná).

6.81 VSUVKA SLOVNÁ

Permutačná hádanka. Jej základným východiskom je dvojdielny N (ZdT alebo rozvítý výraz). Výsledok dostaneme, ak do prvej časti N vsunieme ako celok jeho druhú časť. Vyjadrenie štruktúry (kde A, B sú náznaky) je A, B – A1BA2. V ZdT je vsúvanie rovnako dané poradím čiastkových N – do prvého N vsunieme druhý, do tretieho N štvrtý atď., čím dostaneme výsledok. Štruktúra hádanky je A, B, C, D – A1BA2C1DC2. Ak je N troj- alebo viacdielny, možno HO vykonať aj ďalšími dvomi spôsobmi (formami):

- Výsledok dostaneme, ak do prvej časti N vsunieme jeho druhú časť a do takto utvoreného medziproduktu vsunieme tretiu časť N (tzv. lievik). Štruktúra je A, B, C – A1B1CB2A2.
- Výsledok dostaneme, ak do prvej časti N vsunieme jeho druhú aj tretiu časť, pričom tieto vsúvané časti musia byť od seba oddelené aspoň jedným písmenom prvého N (predtým mal tento variant názov PRENIKAČKA SLOVNÁ). Vyjadrenie štruktúra je A, B,C – A1BA2CA3.

Príklady vsuviiek slovných:

Idea, semester – ide **sem Estera**; Oona, kozák – **oko zákona**; srvátka, bachor – **Srb a Chorvátka**; mak, lýra – **malý rak**; bane – často **bača stone**; mapa Lučenca, monarcha – **mamonár chápal učenca**; malé oči, pár dní, vény, sklo – má **leopard ničivé sklony**; patia, satirici, Riva – **pasát Íri vari cítia** (lievik); Nana, likér, éter, laminát – **naletela mi na trik Erna** (lievik); obratka, tinama, slama, veslári, niva – **o Bratislave snivala Rimana matka** (lievik); mašľa, amín, trúd – **mamina štrúdl'a**; poleno, Pisa, sója – **popísal eso Jano**; krehká mušľa, avalí – **krém ušľahá Valika**; Taurý (pohorie v Rakúsku) – Rochus ten má **trochu saténu Mary**.

6.82 VYLUČOVAČKA

Mutačná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak z N vylúčime všetky rovnaké písmená alebo všetky rovnaké skupiny písmen (zhluky). Obdobne postupujeme aj v prípade ZdT, ale v nej možno použiť aj alternatívny postup: z rozličných častí náznaku vylúčiť rôzne písmená (zhluky). Ak sa z viacnásobného N vylučujú rovnaké písmená (zhluky), možno v niektorom N vylúčiť len jedno takéto písmeno (zhluk).

Príklady vylučovačiek:

Korok – krk; **kroky** – Roy; **voda v Odre** – áre; **kavka, alka** – vlk; **kloktadlá, krik, sasanka** – kocká Darinka; **baobaby, čabajka planá** – obyčaj kaplána; **bas, aras**, Lola má **čas** – barlolámač; **step**, Lesbos, **Slovinsko** – teplé bolo vínko; **spústa slamy púta lamy; motýl'a motyka** ľaká.

6.83 VÝMENKA

Permutačná hádanka. Výsledok výmenky dostaneme, ak si v N dve nesusediace písmená navzájom vymenia miesto. V ZdT treba urobiť výmenu v každom čiastkovom N alebo (pri párnom počte čiastkových N) stačí urobiť jednu výmenu medzi dvomi susediacimi N. V námete ako celku (ak sú N tri, resp. viaceré) nemožno takúto redukovanú výmenu kombinovať s normálnou.

Variantom je **VÝMENKA SLABIKOVÁ**. V nej prichádza do úvahy najmä uvedená redukovaná výmena medzi dvomi N.

Príklady výmeniek:

Niva – **vina**; drievka – **dvierka**; riečny kal – **čierny lak**; pevná deka – **pekná deva**; mena, bál, obáločka – **nemalá bola bočka**; kosa, sok ochabol – **sok ako socha bol**; urážka – nemo **ukáž rameno**; čokoláda **do** koláča; kosa, pena – **kopa sena**; neklam/**me** klan (pílená); polohu praku chlap mení – **holopupkár upláchne mi**.

6.84 VÝPUSTKA

Mutačná hádanka. Výsledok dostaneme, ak zvnútra N vypustíme jedno písmeno. Ak je N rozvitý, môžeme vypustiť písmeno z každého slova alebo z N ako celku. Ak je v hádanke viac rozvitých čiastkových N, pri všetkých treba postupovať rovnako.

Príklady výpustiek:

Kaolín – Kolín; smršť – smrť; poplužie – pop luže; **zá**prahy z Prahy; **čip**erná kavka – čierna káva; **vlak**, **oblak** – vlkolak; svetlo, vlas, Tírana – svetová strana; **platan**, anóda, čajka – pat Ánanda čaká – loj (s tajničkou); smelo v **lpli** sme lovili; **nehles/ne** les (pílená); **raz** nem/rzнем (pílená); **prach** ne/páchnu.

Príklad chybnnej tvorby: našla jed **žena**, stoka – naša jedenástka (nesystematické vypúšťanie – správne vypúšťanie: buď z každého N iba raz, alebo potom z každého slova).

6.85 VÝPUSTKA SLOVNÁ

Permutačná hádanka. N je viacdielny a tvorí ho ucelený rozvitý výraz alebo veta. Výsledok dostaneme, ak z N vypustíme skupinu písmen, ktorá tvorí slovo. Toto slovo súčasne predstavuje časť výsledku, ktorý je dvojdielny a ďalšiu časť výsledku tvorí slovo (rozvitý výraz) utvorený zo zostávajúcich písmen po vypustení slova. Prvá časť výsledku môže vytvoriť rozvitý výraz s N alebo rozvitý výraz môžu utvoriť prvá a druhá časť výsledku.

Príklady výpustiek slovných:

Záhadná štvorka – had náš, zátvorka; **slová hany** – váha, slony; **múdre voly** – drevo, muly; **mokrý sály** – malý okres; **pátra mentor** už i po ruži – atrament; **pokora**, oko, **spolupáchatelia** po lupách, **tkala mama**, lama, **lovíte rada**, tera – prasa teliatka málo vída.

6.86 VYSÚVAČKA

Permutačná hádanka. N je viacdielny a predstavuje ucelený rozvitý výraz. Výsledok vysúvačky dostaneme, ak (postupmi, ktoré prakticky predstavujú opak polovsuvky alebo prenikačky) z N vysunieme po čiastkach písmená alebo zhluky, a tieto po zlúčení predstavujú jednu z častí výsledku, ktorý je dvojdielny – ďalšiu časť výsledku tvorí slovo (rozvitý výraz) utvorený zo zostávajúcich písmen po vykonaní HO vysúvania, pričom obe časti výsledku môžu splynúť i do uceleného rozvitého výrazu. Platí pravidlo, že HO vysúvania sa nesmie týkať prvého písmena prvého N.

Príklady vysúvačiek:

Bobra znak – brána – bozk; do **obra** skalú **hod'** – Ob a Uh – dórska loď; **vidno tvoje moky** dvojmo – vinotéky; **poprace chalan** Pacha porcelán; tu **píchala** ihla tupca; **pozzú** si **tyčky** ozruty psíčky.

Príklad chybanej tvorby: Zriem dedka zriedka – med (vysúvanie sa nesmie týkať prvého písmena prvého N a keďže „zriedka“ je pripojené k N a utvára s ním ucelený rozvitý výraz, tak logicky muselo byť vysúvaným slovom, ako prvou časťou výsledku).

6.87 YPSILONOVKA

Mutačná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak v N zameníme najmenej jeden ypsilon na mäkké i alebo naopak. Pri ZdT a SkT sa najmenej jedna zmena musí uskutočniť v každom čiastkovom N.

Príklady ypsilonoviek:

Rím – rým; Kristína kry stína; sinka synka; koliba čarovná – koly bača rovná; staršia lysina – staršiali syna; zákopy – jamy za kopijami; trampoty, sny – trám potisni; Grygar, ibis kríva – Griga ryby skrýva; rys tu/ristu (pílená).

6.88 ZÁHADNÝ NÁPIS

Mutačná hádanka. Výsledok v tejto hádanke dostaneme tak, že v náznaku vykonáme najmenej dve rozličné HO z nasledujúceho zoznamu:

a) zámena:

- písmena na základe znelostného spodobovania,
- písmen odlišujúcich sa diakritickými znamienkami, aj cudzími,
- podobných písmen slovenskej a cudzej abecedy (ç=ć=c; l=ł=l'),
- písmen na fonetickom základe (c=ts=ds=dz; č=tš=dž; x=ks=gz; q=kv; ô=uo),
- písmen i=y=j, o=0 (nula),

b) zjednodušenie skupín rovnakých písmen, resp. rozpisovanie jednotlivých písmen na skupiny dvoch alebo viacerých písmen,

c) kombináciou zmien a) a b), čo je dvojetapový krok umožňujúci v prvej etape zjednodušiť či rozpísať jedno písmeno a v druhej etape ho nahradiť niektorým z možných znakov, napr. vu → vv → f; ia → iia → ija (yja); y → yyy → yji,

d) fonetický prepis cudzích slov s uplatnením pravidiel príslušného jazyka, resp. napodobením jeho výslovnosti (c=k; ö=oe=e; ů=ue=i=y; príp. latinské ti=ci),

e) spätné čítanie náznaku, alebo jeho častí.

Písmená v spomenutých skupinách, rovnako ako zložky (označenie hlások ch, dz, dž) a dvojhĺasky možno rozdeliť na samostatné písmená (ch=c+h, ia=i+a), rovnako možný je aj opačný postup – z oddelených písmen (na hranici rôznych slov) zostaviť jedno (c+h=ch, i+a=ia)

Príkladáme prehľad písmen, ktoré sa v záhadnom nápise môžu navzájom meniť:

a – á, ä	á – a, ä	ä – a, á, e, é
b – p	c – č, dz, k	č – c, dž
d – t, d', t'	d' – d, t, t'	dz – c, ts, ds, d + z
dž – č, tš, d + ž	e – é, ä	é – e, ä
f – v	g – h, k	h – g, ch
ch – h, c + h	i – í, y, ý, j	í – i, y, ý, j
ia; ie; iu – i + a; i + e; i + u	j – i, i, y, ý	k – g

l – l, l'	l – l, l'	l' – l, l'
m – m	n – n	n̄ – n
o – ó, ô, ö, ő	ó – o, ô, ö, ő	ô – o, ó, ô, ő, uo
ö (ó) – o, ó, ô e, é	p – b	q – kv
r – r, ř	ř – r, ř	ř – r, r'
s – š, z, ž	š – s, z, ž	t – t', d, d'
t – t, d, d'	u – ú, ů, ů, ü, v, w	ú – u, ů, ů, ü, v, w
ü (ú) –> u, ú, i, í, y, ý	ů – u, ú, v	v – f, u, ú, ů, w
w – v, vv, u, ú	x – ks, gz	y – ý, i, í, j
ý – y, i, í, j	z – ž, s, š	ž – z, s, š

Príklady záhadných nápisov:

Pauza – bav sa; súper – rébus; zadná šatňa; údime v dyme; gondola maličká – kôň dolámal lcka; Sasi – bane zasypané; budzogáne, búda – púť soka nepúta; už zas nepiješ, Neckář, lakota – úžasné piesne Karla Gotta; lev, cíbik – veľký býk; výry, sovy a hadiar – Íri vraj ťahajú voz; hovädo malé na/chová doma Lena (pílený).

Príklad chybnnej tvorby: Džihád, Laos – žihadlá ôs (v každom N dochádza len k jednej zmene, navyše zámerna „dž“ na „ž“ nie je povolená).

6.89 ZÁMENKA

Mutačná hádanka. Výsledok dostaneme, ak písmeno v N nahradíme iným písmenom. V zámenke je možná i viacmiestna zámerna toho istého písmena v N, ale v takom prípade sa musia v danom slove zmeniť všetky rovnaké písmená na iné rovnaké písmená (tu sa nerozlišuje, či ide o krátku alebo dlhú hlásku). Používať možno aj hybridnú tvorbu – kombináciu viacmiestnej zámenky s jednoduchou.

Variantom je **ZÁMENKA POSTUPNÁ** – postup je ako pri štandardnej zámenke, s tým rozdielom, že výsledok prvej zámenky je súčasne N ďalšej zámenky. Takýchto HO môžeme urobiť za sebou niekoľko (pokiaľ sa postupne zamenia všetky písmená N vzniká **DARVINOVKA** – pozri vyššie).

Príklady zámeniek:

Sinka – *srnka*; machule – *marhule*; obilie obelie; naša *kaša*; diplomatky – *dielo matky*; ryba, váha, levica – *Rysavá jalovica*; Sioux, antipód, okále – *silu xantipa dokáže*; Mata Hari, matamata – *mátoha Rimana máta*; saláma, jojo – *sólo moje je*; Navarra, býky – *never Rebeke*; vodovod, lemeš – *vidí vidly myš*; Volvo, vorvaň, Até – *bol bobor baňatý* (hybridná); neutaje/né *údaje* (pílená); váha dra/vá *hydra* (pílená); nadol padol Pavol (postupná); kry za/kryla *kryha* (postupná, pílená).

6.90 ZÁMENKA SLOVNÁ

Permutačná hádanka. Výsledok zámenky slovnej dostaneme, ak v N zameníme skupinu písmen tvoriacu slovo za iné slovo. Je vhodné, ak slová zúčastnené pri vzájomnej zámene istým spôsobom harmonizujú (napr. sú tematicky príbuzné), príp. sú v opise hádanky naznačené.

Príklady zámeniek slovných:

Piáno – *pínie*; mama *lagana* – *mám okná*; *sklamaní skokani*; *kufor Terky kúpia Nórky*; *zláka rasa z lazu bača*; *lesa mecenáša – len oska je naša*.

6.91 ZÁMENOVKA

Kompozičná hádanka. Výsledok dostaneme, ak k N podľa štandardných schém pridáme ľubovoľné zámeno. Medzi N a PP sa vyžaduje gramatická väzba a tiež primeraná zmyslupnosť, resp. harmónia slovnej väzby.

Príklady zámenoviek:

Šálka – šál **kata**; lovec – **ja**lovec; mýtina, čielko – **tamtamy** ti **natočí** Elko; Porýnie, sólo – **topory** niesol **Oto**; pole, ketón, škála – **topole** **tenké** Tóno **náš** kála; sám kle/sám k les**ám** (pílená); xylit, éra – **ónyxy** literá**ta**.

Príklady chybnej tvorby: mat má **Tóno** (zlá gramatická väzba); park – pár **koní** (zlá gramatická väzba); prečo si vozila preč osivo z **Ilavy**? (použitie nevhodného zámena).

6.92 ZÁPOROVKA

Kompozičná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak podľa štandardných schém pridáme k N slovo, výraz alebo prirodzené spojenia slov vyjadrujúce zápor (napr. nie, ni, ani, ani náhodou, ani za svet, nikdy, vylúčené, ani nápad). K N možno (ale iba pred N) pridať aj záporovú predponu ne-, ni- alebo a- za predpokladu, že v rámci výsledku stratí záporný zmysel.

Príklady záporoviek:

Kel – **níkel**; vesta – **ne**vesta; básne – bas **nestora znie**; ples, vec – ples**nívec**; koňak, veže, muž – koňa k **níve ženiem** už; malík, huk, hrot – mali **knihu kníh rotní**; siete, state, sto viliek – **nesie tenísta tenístovi** liek; supa **nesú panie**; val pách/**ne** v Alpách (pílená).

Príklad chybnej tvorby: Náramok – Nara (mesto v Japonsku) mok**ne** (záporovú predponu ne- možno pridať len pred N, a to len za predpokladu, že v rámci výsledku stratí tento záporný zmysel – pozri druhý príklad).

6.93 ZDROBENKA

Pozri **MENŠENKA**

6.94 ZDVOJENKA

Permutačná hádanka. Výsledok dostaneme, ak minimálne zdvojíme všetky permutačné prvky námetu. Permutačným prvkom je písmeno, zhuk písmen alebo ich kombinácia.

Príklady zdvojeniek:

Bar – barbar; basa – baba Sasa; má sa mama Sasa; matka – má mat Katka; Tula tuláka lálkala; vodovod obráti nám brat inam.

6.95 ZHODOVKA

Mutačná hádanka. V nej sa N – okrem medzislovných medzier – zhoduje s výsledkom a môže sa aj rovnako vyslovovať.

Príklady zhodoviek:

Vari Eva varieva; pani kára panikára; povi Edka – poviedka; obe devy – obed Evy, nadanie – lov na danielov; kamže dám kamže dám?; lipka, véba, hnoje – lipkavé bahno je.

6.96 ZLÚČENKA

Kompozičná hádanka, ale bez pridávania PP. N je viacdielny. Výsledok zlúčenky dostaneme, ak zlúčime časti N.

Príklady zlúčeníek:

Jastrab, anta – jas trabanta; hra, chrastie – hrach rastie; nôž, kalíšky – nôžka líšky; pór, tretry, bárky – portrét rybárky; kupé, lev, lev, oči – kúpele v Levoči; obar – Lach o barlách; boj, Lermontov, alkazár – bojler montoval kazár.

Príklad chybnnej tvorby: Nemá los oko, lov – nemálo sokolov (aj v N aj vo výsledku je predpona ne-, ktorej záporný význam sa nemení).

6.97 ZLÚČENKA REŤAZOVÁ

Kompozičná hádanka. N je viacdielny. Výsledok zlúčenky reťazovej dostaneme, ak zlúčime časti N tak, že začiatkové písmeno každého nasledujúceho slova musí byť zhodné s posledným písmenom predchádzajúceho slova, s ktorým pri zlučovaní súčasne splynú do jediného písmena. V N, ktorý tvorí rozvitý výraz, môžeme zlučovať všetky jeho slová alebo ho brať ako celok a zlúčiť ho cez prvé a posledné písmeno s ďalším N.

Príklady zlúčeníek reťazových:

Jakamarus, sinka – jaka má Rusínka; stepár, radnice – ste parádnice; s trojkami lama, Avala – stroj Kamila mávala; pestrá pikola, ara – pes trápi kolára; pes, straka, amélia – pestrá kamélia; zástup, pár, raje – zas tu para je; pôjd, Demjan, nárusy – pôjdem ja na Rysy; obraz, zlá kasta, aréna – obra zláka starena; had dámin nesklamal Lučenec – hádam iné sklá mal učenic.

6.98 ZNAMIEŇKOVKA

Mutačná hádanka. Jej výsledok dostaneme, ak v N zmeníme diakritické znamienka nad písmenami (najmenej dve odlišného druhu). Výsledok sa od náznavu odlišuje pridaním alebo ubratím dĺžna, mäkčeňa, vokáňa, dvoch bodiek nad ä (alebo nad inými písmenami z iných jazykov), krúžku nad českým ů. V ZdT sa aspoň jedna z uvedených zmien musí urobiť v každom N, pričom stačí, ak sa zmení o s vokáňom alebo a s dvoma bodkami nad ä, krúžkom nad ů a pod., pri zmene aspoň jedného z nich.

Príklady znamienkoviek:

Vázička – väz ľčka; Miro, sol' mi rôsol; škôlkari, bubáci – skol' karibu, báci; kôň, cisár, ocík – končí sa rôčik; vól, nôž, vôňa ruží v Aši – vol'no zvonár užíva si.

6.99 ZVRATKA

Permutačná hádanka. Výsledok dostaneme spätným čítaním N po slabikách. Ak je náznav rozvitý alebo ak ide o viacdielny N v rámci ZdT, možno spätne čítať každé slova osobitne (ak má aspoň dve slabiky) alebo sa spätne číta náznav ako celok.

Variantom je **ZVRATKA VOLNÁ**, v ktorej sa použité slová nečlenia len na slabiky, ale môžu sa využiť aj zhľuky.

Príklady zvratiek:

Stihomam – mám hostí; Elbrus – Brusel; drevo v Odre; nabádala Lada bána; Sasi, hlava plaza – záplava hlási sa; marabu barbara – búram Araba bar; dekan, berla – kandeláber; pílku ta/ta kúpil (pílená); sklone/né sklo (pílená).

6.100 ZVRATKA STREDOVÁ

Permutačná hádanka, V nej N a výsledok prakticky splývajú. Náznaková časť tvorí začiatok hádanky končiaci sa stredovou slabikou a od nej sa pokračuje spätným (ráčikovým) čítaním slabík tvoriacich začiatok hádanky. Výsledok pri čítaní spredu aj zozadu má ten istý zmysel. Stredová slabika nesmie zostať izolovaná, ale musí byť súčasťou niektorého slova výsledného riešenia.

Variantom hádanky je **ZVRATKA STREDOVÁ VOLNÁ**. V nej sa použité slová nečlenia len na slabiky, ale môžu sa členiť aj na zhluky.

Variantom hádanky je aj **ZVRATKA SKUPINOVÁ**. V nej sa HO charakteristická pre zvratku stredovú opakuje v po sebe nasledujúcich skupinách slabík najmenej dvakrát, často s využitím pílenia slov. Skupiny slabík samy osebe nemusia mať zmysel – získavajú ho až po ich vzájomnom spojení do uceleného výrazu alebo vety.

Príklady zvratiek stredových:

Výjavy; lamela; misa s mäsami; belasá Labe; kynož stonožky; za kone vbehne koza; zakopne ozaj o pne koza?; nesie Dora výra do siene; nekopali Filipa kone; jeduje sa chasa (skupinová); nápadná paripa (skupinová); zmizla zmija z hája (skupinová); znáša šaša známa firma (skupinová).

7 HÁDANKY HISTORICKÉ, ZANIKNUTÉ, NEUJATÉ

Do tohto oddielu sme sústredili známe, menej známe aj celkom neznáme hádanky, ktoré sa z rozličných príčin v súčasnosti netvorí. Dôvody sú zrejmé alebo sa uvádzajú pri každom osobitnom druhu.

AKROSTICHON

Akrostichon je druh historickej hádanky. Výsledok vzniká čítaním prvých písmen veršov (riadkov). Na rozdiel od básnického akrostichonu bol vlastne jednoduchou skrývačkou. Prvé písmená bolo treba najprv uhádnuť a potom z nich vytvoriť výsledok.

DVOJZÁMENKA

Bol to variant zámenky s povolenými dvomi zámenami v náznaku. Jeho dĺžka sa obmedzovala na aspoň šesť písmen. Keďže v súčasnosti sú možnosti zámenky oveľa pestrejšie a prítlačivejšie, napr. zámena rovnakých písmen za rovnaké písmená v ľubovoľnom počte (baza, lak – Buzuluk), dvojzámenka už má iba historickú hodnotu.

KRÍŽOVKA

Je to hádankárska kuriozita. Z výrazov, ktoré treba vyriešiť (náznaky), sa zostaví miniatúrna krížovka s tajničkou (výsledok). Podáva sa v textovom spracovaní.

OBRACAČKA

Výsledok vzniká ráčikovým čítaním náznaku po slabikách (pes, rata – separát).

ODVODZOVAČKA

Výsledok sa tvoril náhradou plnovýznamových slov náznaku odvodeninami (velenie čínske – veličina, zlé meno – zlomeniny).

PREHLÁSKOVKA, VOKÁŇOVKA

Boli analógiou napr. dĺžňovky. Manipulovalo sa v nich s raritnými písmenami ä a ô, resp. s ich znamienkami. Všetky ich možné prípady sa v súčasnosti dajú využiť pri znamienkovke.

STUPŇOVAČKA

Je to druh prídavnenky, v ktorom ide o odvodzovanie prídavného mena od iného prídavného mena v zhode s pravidlami stupňovania.

ZÁHADA

Hádanka s nekonkrétnym názvom a nešpecifikovanými pravidlami riešenia, pripúšťajúcimi takmer všetko. $(-5+9-2) + (5-15) -6 = ?$ (príklad zo školy hádankárov, Lišiak 11/1972), riešenie nezverejnené. Možnosti záhady sú pokryté skrývačkami, kľúčovkami, rovnicami a rozmanitými logickými úlohami.

Tento výpočet nie je a nemôže byť úplný. Vyskytovali sa aj ďalšie druhy hádaniek, napr. s názvami motivovanými obsahom, pridávanými prvkami (oslovenky, slepačovky, pozdravovky) atď. Vydavateľa Dunajčička sa stretli aj s vážne či menej vážne mienenými návrhmi, ako solmizačka, skratkovka, značkovka, titulovka, koktavka, pikovka, ozvenovka, slalomovka. Takmer vždy išlo alebo o neproduktívne hádanky, alebo naopak neprijateľné pre veľký rozptyl neprehľadných možností (značkovka).

8 OJEDINELÉ HÁDANKÁRSKE VÝTVORY, HÁDANKY NA OSOBITNÉ PRÍLEŽITOSTI

Popri štandardných hádankách sa na štandardných súťažiach z času na čas vyskytnú hádanky slúžiace na uvoľnenie zvratky („vypustenie prebytočnej pary“), ktorými autori bavia sami seba aj hádankársku obec. Takéto hádanky sa zámerne odchyľujú od zaužívaných zvyklostí, pravidiel, postupov, a to z formálnej aj z obsahovej stránky, a preto sa zvyčajne neujmú.

Takéto hádanky poskytoval napr. krúžkový spravodajca Dunajčák (1968 – 1982). Bolo v ňom miesto na tvorivé experimenty. Boli to hádanky, ktoré (napriek odchylnosti) rešpektovali požiadavky na kvalitnú tvorbu a na ich tvorbu a lúštenie bolo treba mať istú mieru vtipu. Hádanky sa zvyčajne predkladali v užšom kruhu čitateľov hádanky (krúžkové schôdzky, neoficiálny program pri niektorých súťažiach a pod.).

Medzi formálne odchýlky patrili napr. hádanky s píleným náznakom (časovka: ryky – rybárske dýky) alebo nejestvujúce hádanky, napr. nepravá prazáporovka (drop, ruje – papranie Droppa pranieruje – k náznakom sa pridávali charakteristické kompozičné prvky nepravky, pravekovky a záporovky).

Obsahové odchýlky vždy súvisia s použitím v hádankách ináč nepoužiteľných výrazov, či už neexistujúcich, vymyslených (presunka: hmlisto je – hlístojem), šteklivých (tzv. nemravnenky), nevelmi vhodných (citoslovka: cikám hocikam) alebo z iných oblastí (pobožnenky).

9 POUŽITÁ LITERATÚRA

- Buzássyová K., Jarošová A. (eds.), 2006: Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava, 1134 s.
- Čierny P. (ed.), 1984: Obzor – krížovky. Vyd. Obzor, Bratislava, 207 s.
- Čierny P. (ed.), 1988: Lišiakové paberky. Vyd. Obzor, Bratislava, 160 s.
- Jarošová A., Buzássyová K. (eds.), 2011: Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava, 1087 s.
- Jarošová A. (ed.), 2015: Slovník súčasného slovenského jazyka. M – N. VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava, 1100 s.
- Jaššo T., Kulčícký V., Štefánik P., 1958: Zo zákutia hádaniek a krížoviek. Vyd. Smena, Bratislava, 144 s.
- Kačala J., Pisárčiková M., Považaj M., 2003. Krátky slovník slovenského jazyka. VEDA, Bratislava, 985 s.
- Peciar Š. (ed.), 1959: Slovník slovenského jazyka. I. A – K. Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 815 s.
- Peciar Š. (ed.), 1960: Slovník slovenského jazyka. II. L – O. Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 648 s.
- Peciar Š. (ed.), 1963: Slovník slovenského jazyka. III. P – R. Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 912 s.
- Peciar Š. (ed.), 1964: Slovník slovenského jazyka. IV. S – U. Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 760 s.
- Peciar Š. (ed.), 1965: Slovník slovenského jazyka. V. V – Ž. Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 848 s.
- Peciar Š. (ed.), 1968: Slovník slovenského jazyka. VI. Doplnky a dodatky. Vydavateľstvo SAV, Bratislava, 336 s.
- Petráčková V., Kraus J. (eds.), 2005: Slovník cudzích slov (akademický). Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé, Bratislava, 1054 s.
- Považaj M. (ed.), 2013: Pravidlá slovenského pravopisu. VEDA, Bratislava, 592 s.
- Šimčisko V., Strmeň S., 1988: Časť Slovenská hádanka. In: Čierny P. (ed.), 1988: Lišiakové paberky. Vyd. Obzor, Bratislava, 160 s.

Názov: Smernice pre tvorbu a riešenie slovenských slovných hádaniek

Spracoval: kolektív autorov pod gesciou SZHaK

Vedúci autorského kolektívu: Ján Turek

Autori: Peter Bohuš, Ján Droppa, Ivan Rias, Ján Turek

Grafická a technická úprava: Ján Turek a Blanka Lehotská

Vydal: Slovenský zväz hádankárov a krížovkárov, Martin, 2018

Rozsah: 48 strán

ISBN:

Neprešlo jazykovou úpravou.

Smernice pre tvorbu a riešenie slovenských slovných hádaniek nahrádzajú pravidlá uverejnené v publikácii Lišiakove paberky, časť Slovenská hádanka (Šimčisko, Strmeň, 1988).